

MIHKEL TOOMSE

Eesti *se-*, *ske-*, *kse-*verbide
konsonantse liitumise esindusest

TARTU 1938
AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

Te 25111

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI TOIMETISED XXXVIII

MIHKEL TOOMSE

Eesti *se-*, *ske-*, *kse-*verbide
konsonantse liitumise esindusest

Avec un résumé :

La composition verbale sur radical consonantique en *-se-*, *-ske-*, *-kse-*
en estonien

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

1-04-03459

TARTU 1938
AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

RAA DRAHIMISE EMANSELE 25.000 TOIMISTEID KOKKUVII

MINIKEL TOOMSE

Eesti keel, 200, 100-1000

Aratrükk ajakirjast „Eesti Keel“ nr. 2–5, 1938.

Postimehe trükk, Tartu 1938.

EMSV
Riiklik väe- ja
Rahmatukogu

Postimehe trükk, Tartu 1938.

Eesti *se-*, *ske-*, *kse-*verbide konsonantse liitumise esindusest.

Teatavasti on *e*-tüvelisis verbides (nagu seda on *pese-*, *laske-*, *jookse-* jm. verbid) osa fleksioonivorme algsoomes liitunud konsonanttüvele (siis: *pes-*, *las-*, *joos-* jm.). Aja jooksul on eri murdeis see selgejooneline vahekord tuhmunud ja esindused eri arenguteed läinud. Eesti mitmekesisel murdeis on niimoodi ka väga mitmesuguseid eri esindustüüpe tekkinud, mis eesti keele arengu seisukohalt pakuvad mõnelgi määral otsest huvi. Seetõttu ei ole vahest üleliigne, kui tutvuda nende eestis valitsevate eri esindustüüpidega eri murdealadel ja jälgida nende levikut.

Algsome konsonantselt liitunud vormidena tuleksid kõne alla passiivvormid (*pesti-*, *lastu*, **kustakse-*, *ei jõsta-* jm.), *da*-infinitiivid (*pesta-*, *kästes-* jm.), imperatiivvormid (*laske-*, *jõsko-* jm.) ja *nud*-partitsiip (*lasnut* jm.). Mis puutub algsome lahtise silbi eelse asendi passiivvormidesse, siis siin küsimusse tulevate passiivi preteeriti (*pesti-*, *lasti-* jm.), passiivi preteeriti partitsiibi (*lastu* jm.) ja passiivi preesensi partitsiibi (**pestäpä* jm.) vormide puhul ei paku eesti murrete esindusvahekorrad midagi huvitavat. Kogu eesti murrete esindus (mõningaid juhuslikumaid kõikuvusi arvesse võtmata) on ühtlaselt ootuspärane ning häälikuseaduslik: *pestud*, *kusti*, *lasti*, *kästav* jm. tüüpi. Samuti ei ole midagi erilist märkida *k*-algulise sufiksi liitumise puhul eesti murdeis. Ka siin valitseb üle-eestiliselt hääliku-

seaduslik konsonantse liitumise esindus *peške, kušku, lašku, jõsku* jm. Ainult siin-sääl võib väheolulisi eri esindusi kohata, näit. *kusege, jõksku* jm., mille lähem vaatlemine ei paku suurt huvi.

Kolme vormirühma: passiivi preesensi, *da*-infinitiivi ja *nud*-partitsiibi puhul kohtame eesti murdeis aga mitmesuguseid esindustüpe, mille lähem vaatlemine võiks mõndagi huvipakkuvat esile tuua. Neist *t*-algulise sufixi liitumise puhul kohtame eesti murdeis

1. passiivi preesensis järgmisi esindustüpe:

A. *št*-list esindust leidub *se*-verbides Muh-s, näit. Linnuse k. *kuštašse, peštašse* (i. m.), Lääne-Eesti mandril Vig-s, näit. Säälä k. *kuštašse, peštašse* (VigMS), Lääne-Eesti keskosas, näit. Kse Hõbesalu k. *peštaste* (KseMS), Laulepa k. *peštaste* (KseMS), Mih Piisu k. *peštašse, kuštašse* (i. m.), Aud *peštašse* (AudHÜ 28), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs Ermistu k. *peštäšse* (TõsMS), Khn *peštäšse* (MT 105 4) Kesk-Eestis KJn-s *peštäšse* (KJnMP II 140), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hls *peštaš* (EK 1924 159), *meštaš* (HlsMVok. 45), Krk Karksi as. *meštaš* (i. m.), Pst Kääriku k. *meštaš* (i. m.), Trv Kaubi k. *meštaš* (i. m.), Hel Taagepera v. *meštaš* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. Ote Nõuni k. *kustaš, meštaš* (OteMS), Rõn Koruste k. *meštaš* (i. m.), Võn Valgesuu k. *meštaš* (VõnL 31), Mäletjärve k. *meštaš* (i. m.), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Plv Mammaste k. *meštaš* (EKA 219 10), Viinakoalaane k. *meštaš* (PlvMS), Lõuna-Eesti keelesaartel, näit. Lei *meštaze?* (LeiMS), *kuštaš* (LeiV 11), *meštaš* (12), Lut *kuždaš* (LutMS).

B. *ss*-list esindust leidub kõigepäält Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe kirdeosas *pessa, kussa* (i. m.), Neeme k., Rammu s. *pessa* (KuuKons. I 22), Kuu looderannas *kussa, pessa* (i. m.), Kaberneeme k. *pessa* (KuuKons. I 22), Juminda ja Pärисpea neemel *pessä, kussa* (i. m.), Tapurla k. *pessä* (KuuKons. I 21), Kad Käsnu k. *pessä* (i. m.), Hlj põhjaosas *pessa, kussa* (i. m.), Selja rannas *pessa* (EKMHA 23), VNg põhjaosas *pessa* (i. m.), Lüg *pessä, kussa* (i. m.), Jõh

põhjaosas *pessa*, *kussa* ~ *pessasse*, *kussasse* (i. m.), Toila k. *pessa*, *kussa* (JõhMS), Kalina, Võrnu, Mäetaguse k. *pessasse* (HÜJõh. 29), Vai *pessä*, *kussa* (i. m.), lääneserva külades ka *pessasse* (i. m.), Põhja-Eesti idaserval, näit. Kad lõunaosas *peššašse* (KadLKons. 7), Rak Tõrma k. *pessa* ~ *peššašse* (RakL 14), VMr *kušsakse*, *pešsakse* (VMrT), Sim Venevere, Kaasiksaare, Mariküla *peššašse* (SimV 7, 10), ja lis-s, näit. *peššašse* (lisKV 6), Uhe k. *peššašse* (MUhelis. 22, 28), Imatu k. *peššašse* (lisIm. 10).

C. *št*-list esindust leidub Saaremaal, näit. Khk lõunaosas *kuštašse*, *peštašse* (i. m.), Kaa Upa k. *peštakse*, *kuštakse* (i. m.), Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *pešta*, *kušta* (MEmm.), Rei Ülende k. *lašta* (EK 1925 77), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Rid Tuuru k. *kuštakse*, *peštakse* (RidMS), Mär loodeosas *peštakse* (KonsMärKa. 29), Valgu k. *peštaš* (ib.), Lääne-Eesti keskosas, näit. PJg Naartsi k. *peštašse* (i. m.), Tor Niimiste k. *peštašse* (i. m.), Oore k. *peštase* (TorMS), Vän Kelgu k. *peštakse* (i. m.), Pär *peštakse* (PärT), Elbu k. *peštakse*, *kuštakse* (i. m.), Põhja-Eestis, näit. Hag Kohatu k. *peštakse* (HagVM), Koe Ärvita k. *peštašse* (KoeMS), Amb, Kad *kuštašse* ~ *kuštakse*, *peštašse* ~ *peštakse* (AmbKadVK), Ida-Eestis, näit. Trm *peštašse* (TrmMS), Kesk-Eestis, näit. SJn Põhjaka k. *peštašse* ~ *peštakse* (i. m.), Vil Auksi k. *peštašse* ~ *peštakse* (i. m.), Kõp *peštse*, *kuštse* (KõpVok. 208), ja Lõuna-Eesti keelesaartest Lut-s, näit. *kuštaš* (LutMS).

Pääle selle esineb ka mõningaid kitsapiirilisemaid tüüpe, näit. Ote Nõuni k. *kusettaš*, *mešettaš* (OteMS), jm.

Samu esindustüüpe on märgitud ka *ske*-verbidest. Nii leidub

A. *št*-list esindust (küsitavalt) Saaremaal, näit. Jäm Mäabe k. ? *laštete* (JämMS), Mus idaosas ? *käštašse* (Musl 12), Muh-s (ainuvalitseva esindusena), näit. Linnuse k. *laštašse* (i. m.), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Mär keskosas ka *kištašse* (MärM 50), lõunaosas *laštašse*, *kištašse* (49), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Säälä k. *käštašse* (VigMS), Kse Hõbesalu k. (tavalisem) *laštitse*, *käštitse* (KseMS),

Mih Piisu k. *laštašse* (i. m.), Aud *laštašse* (AudHÜ 21), PJg Ertsma k. *laštašse* (HÜPJg. 21), *kištašse* (15), Tor Mannare k. *käštašse* (TorMS), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs alevi *laštase* (VMÜTõs. 20), *käštase* (21), Ermistu k. *laštašse*, *käštašse* (TõsMS), Khn *laštašsõ* (MT 28 6), *laštas* (9), *kištašsõ* (MT 105 4), Põhja-Eestis (kaheldavalt?), näit. Hag Kohatu k. ka *laštakse* (HagVM), JMd *laštašse* (MÜJMd. 57), Amb, Kad ka *laštašse* ~ *laštakse* (AmbKadVK), Ida-Eestis, näit. Trm *laštašse* (TrmMÜ 80), Kod *lastašse* 'man lāsst' jm. (KodD 77), Kesk-Eestis, näit. KJn *laštašse* (KJnMP I 88), *käštašse* (KJnMP II 90), Leie k. *laštašse* (MT 163 63), Plt *laštašse* (PltKons. 33, PltVok. 55), *käštašse* (55), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hls. *kištas* (HlsMVok. 43, 45), Abja v. *laštas* (HlsMS), Krk Karksi as. *laštas* (i. m.), Pst Kääriku k. *laštas* (i. m.), Trv Kaubi k. *laštas* (i. m.), Hel lõunaosa *käštäs* (MÜHelL 19), Taagepera v. *laštas*, *käštäs* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San *laštas* (MÜSan. 33), Korijärve k. *laštas* (HÜSanL I 91), Kurevere k. *laštas* (MT 54 31), Ote Nõuni k. *käštäs*, *laštas* (OteMS), *laštas* (MT 132 5), Rõn Koruste k. *laštas* (i. m.), Puh *käštäs* (PuhHP 134), Võsivere k. *laštas* (i. m.), Võn Mäletjärve k. *laštas* (i. m.), Lõuna-Eesti edelaosas, näit. Krl *laštas* (KrlMÜ 173), Kirikumõisa *lastas^s aüda* (EK 1926 127), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Plv Mammaste k. *kištas* (MT 219 10), Rõu kiriku ümbrus *käštäs* (RõuMS), Setus, näit. Satseri v. *laštas* (MÜSeSat. 121), Nudretsova k. *laštas* (MT 149 17), Värskä k. *laštas* (68), Matsuri k. *laštas* (i. m.), Lõuna-Eesti keelesaartel, näit. Lut *laštas*, *käštäs* (LutMS), Lei *laštas* (LeiV 12).

B. ss-list esindustüüpi leidub esmajoones Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe kirdeosas *lassa*, *kässa* (i. m.), Neeme k., Rammu s. *lassa*, *kässa* (KuuKons. I 22), Kuu ranna loodeosas *lassa*, *kässa* (i. m.), Kaberneeme, Salmistu k. *lassa* (KuuKons. I 22), Juminda ja Pärಿಸpea neemel *lassa*, *kässä* (i. m.), Tapurla k. *lassa*, *kässä* (KuuKons. I 21), Kad Käsmu k. *lassa*, *kässä* (i. m.), Hlj põhjaosas *lassa*, *kässa* (i. m.), Selja rannas *lassa* (EKMHA 42), VNg põhjaosas *lassa*, *kässa* (i. m.), Lüg *lassa* ~ *lassasse*, *kässä* ~

kässasse ~ kässasse (i. m.), *lassasse ~ lassa* (HÜLüg. 27), Jõh *lašsašse, kəšsašse* (KodD 78), *kässasse, lassasse* (EKMHA 24), põhjaosas *lassa ~ lassasse, kassa ~ kässasse* (i. m.), Valaste, Pühajõe k. *lassa* (HÜJõh. 29), Toila k. *lassa, kassa* (JõhMS), lõunaosas *lašsasse, kässasse* (i. m.), Vai *lassa, kässä*, lääneserva külades ka *lassasse* (i. m.), Põhja-Eesti kirdeserval, näit. Kad lõunaosas *lašsašse, kəšsašse* (KadLKons. 7), Rak Tõrma k. *lassa* (RakL 14), VMr *lašsakse, kəšsakse* (VMrT), VJg Vaeküla *lašsašse* (VJgKons. 11), Rünga k. *lašsašse* (EKA 178 16), Sim Venevere, Kaasiksaare, Mariküla *lašsašse* (SimV 7), Ida-Eestis, näit. Iis Tudulinna-Metsaküla *lašsašse*, (IisKV 6), *lašsašse* (MÜlis. 26), Uhe k. *lassašse* (MUheliis. 38), Imatu k. *lassašse, kəssašse* (IisIm. 7), Avinurme *lašsašse* (Avin. 14).

C. *št*-list esindust leidub Saaremaal, näit. Khk lõunaosas *laštasse, kəštasse* (i. m.), Jäm Mäabe k. *laštaste, kəštaste* (JämKons. 9), Kaa Upa k. *laštakse* (i. m.), Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *lašta, kəšta* (MEMm.), *kəšta* (EmmMS), Käi Männikmäe k. *laštakse* (EKA 94 20), Rei Jõeranna k. *laštakse* (EKA 174 15), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Rid Tuuru k. *laštakse, kəštakse* (RidMS), Mär põhjaosas *laštakse* (MärM 49), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Säala k. *laštakse* (VigMS), Kse *laštasse* (KseHÜ 25, 32, 66), Hõbesalu k. ka *kəštasse, laštasse* (KseMS), PJg Naartsi k. *laštasse* (i. m.), Tor Niimiste k. *laštasse* (i. m.), Vän Kelgu k. *laštakse* (i. m.), Pär *laštakse ~ laštasse ~ laštase ~ laštast* (PärT), Elbu k. *laštakse* (i. m.), Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Hää põhjaosas *laštaks* (HääMÜ 224), *kəštaks* (231), lõunaosas *laštast ~ laštse, kəštast ~ kəštse* (224, 231), Põhja-Eestis, näit. Ris Vilivalla k. *laštaks* (RisMS), Hag Kohatu k. *laštakse, kəštakse* (HagVM), Amb, Kad *laštasse ~ laštakse* (AmbKadVK), Ida-Eestis Kod-s „gelegentlich“ *laštse* 'es wird gelassen' (KodD 86), Kesk-Eestis, näit. Lai Kurista as. *laštasse* (MT 106 1), Pal *laštasse* (PalMÜ 69), Plt keskosas *laštasse* (PltKe. 11), Raasna k. *laštasse* (MT 36 1), SJn Põhjaka k. *laštasse* (SJnPõh. 16), *laštasse ~ laštakse* (i. m.), Vil Auksi k. *laštasse ~ laštakse* (i. m.), Kõp *laštse* (KõpKons. 38, KõpVok. 208), Lõuna-Eesti keelesaartel Lei-

mi? *laštame* *māļe* (LeiVM 6). Viimane personaalse passiivi juhtumina on eriseisukorras.

Pääle nende on Ote Nõuni k-st märgitud *laseŕtaš*, *puseŕtaš* (OteMS) -esindust.

Jälgides *kse*-verbi esindusi eesti murdeis märkame samu esindustüüpe üldjoonis.

A. Pikk vokaal või lühike diftong + *št* tüüpi esindust leidub Muh-s, näit. Linnuse k. *jõõštašse* (i. m.), Lääne-Eestis Vig-s, näit. Sääla k. *jõštašse* (VigMS), Lääne-Eesti keskosas, näit. Mih Piisu k. *jõštašse* (i. m.), Aud *jõštašse* (AudHÜ 28), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs Ermistu k. *jõštašse* (TõsMS), Kesk-Eestis, näit. Plt keskosas *jõštašse* (PltKe. 11), Pil *jõštašse* (PilM 10), kaguosas *jõštašse* (PilKa. 12), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hls *jõštas* (HlsM 24), Krk Karksi as. *jõštaš* (i. m.), Pst Kääriku k. *jõštaš* (i. m.), Hel Taagepera v. *jõštaš* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San *jõštaš* (HASan. 38), Korijärve k. *jõštas* (HÜSanL II 53), Ote *jõštaš* (OteHÜ 31), Nõuni k. (*jūškma*:) *jõštaš* (OteMS), Rõn Koruste k. *jõštaš* (i. m.), TMr Raadi v. *jõštaš* ~ *jõštašse* (TMrR 49), Lõuna-Eesti edelaosas, näit. Krl *jõštaš* (KrlÜHKons. 18), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Räp *jõštaš* (HÜRäp. 29).

B. *ss*-list esindust leidub kõigepäält Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe kirde-osas *juossa* (i. m.), Kuu ranna loodeosas *juossa*, Juminda ja Pärисpea neemel *juossa* (i. m.), Tapurla k. *juossa* (KuuKons. I 21), Kađ Kāsmu k. *juossa* (i. m.), Hlj *juossa* (i. m.), Lahe k. ja Selja rannas *juossa* (EKMHA 23), VNg *juossa* (i. m.), Lüg *juossa* ~ *juossasse* (i. m.), Jõh põhjaosas *juossa* ~ *juossasse* (i. m.), Toila k. *juossa* (JõhMS), lõunaosas *juossasse* (i. m.), Vai *juossa*, lääneserval paiguti ka *juossasse* (i. m.), Ida-Eestis *lis-s*, näit. Imatu k. *juõssašse* (lisl. 7).

C. Ülipikk vokaal (või pikk diftong) + *st* (või *št*) tüüpi esindust leidub Saaremaal, näit. Khk lõunaosas *jõštase* (JämAns.), *jõštašse* (i. m.), Jäm *jõštaste* (JämKons. 9), Mus idaosas *jõštašse* (Musl 11), Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *jõšta* (MEmm.), Kāi Luguse k. *jõštagz* (MT 110 11),

Lääne-Eesti keskosas, näit PJg Ertsma k. *jõstašse* (HÜPJg. 21), Naartsi k. *jõstašse* (i. m.), Tor Niimiste k. *jõstašse* (i. m.), Vän lõunaosas *jõstakse* (VänL 11), Kelgu k. *jõstakse* (i. m.), Pär *jõstakse* ~ *jõstašse* ~ *jõstase* ~ *jõstaš* (PärT), põhjaosas *jõstašse* (PärP 12), Põhja-Eestis, näit. Hag Kohatu k. *juõstakse* (HagVM), VMr *jõstakse* (VMrT), Amb, Kad *juõstašse* (AmbKadVK), VJg Roela k *juõsta* (VJgKons. 31), Kesk-Eestis, näit. Plt *jõstašse* (PltKons. 33), SJn Põhjaka k. *jõstašse* (SJnPõh. 15), *jõstašse* ~ *jõstakse* (i. m.), Vil Valma k. *jõstašse* (KJnVil. 85), Lõuna-Eesti keelesaartel, näit. Lut *juõstaš* (LutMS), Lei *dūstaš* (LeiV 13).

Pääle esitatud tüüpide leidub paiguti ka muid analoogilisi tüüpe, nagu *jõsetse* (AudHÜ 21), *juõkstašse* (SimKV 29), jm., mis käesolevas ühenduses on vähem olulised.

Esitatud vahekordadest võib hõlpsasti märgata, et nende kolme verbitüübi esindustüübid on eesti murdeis üldjoonis samad. Võiks öelda, et täiesti ühesugused on esindustüüpide maa-alalised piirid *se-*, *ske-*verbide juures, kui jätame arvestamata esindusvahekordade kõikumused piiriladel, näit. VJg, Mär, Pil, Plt, Kod, Trm, millele ei saaks anda suuremat kaalu üldpildi selgitamisel.

Märgatavam erinevus esineb *kse-*verbil Põhja-Eesti murrete kirdepiiril, kus VMr, Sim, Rak, VJg, Kad murdealadel puudub Kirde-Eesti rannikumurdeile omane *juossa*, *juossasse*-tüübi esindus.

Esindustüüpe omavahel võrreldes näeme, et eesti murdeis esineb kolm suuremat esindustüüpi kindlail eri murdealadel. Neist esindustüüpidest *peštašse*, *laštašse* jm. tüüp on häälikuseaduslikult ootuspärane (*peštašse*, *laštašse* jm. < algsm. **pestäksen*, **lastäksen*, vokaaltüved: *pese-*, *laske-*; vrd. algsm. kinnise silbi eelse asendi *st*-ühendi esinduse *št* häälikuseaduslikkust, Kettunen EKÄH 30). Huvitav on selle algupärase ja häälikuseadusliku eesti esindustüübi säilimine kahes eri keskuses: 1. Muh-s, Vig ümbruses, Lääne-Eesti keskosa läänes ja Lääne-Eesti edelaosas, 2. kogu Lõuna-Eesti murrete alal ja paiguti selle kesk-eestilises naabruses (KJn, Pil, Plt) ning Ida-Eestis. Hilisemate ana-

loogiliste tüüpide tekkimisega nende alade naabrusmurdeisse on kontakt nende kahe esindusala vahel katkenud.

Seega peaksid siis esitatud seisukohast lähtudes teised kaks päämist eesti murrete esindustüüpi eesti algupärase põhiesinduse seisukohalt vaadates sel või teisel määral olema hilisemate mõjustuste tulemused. Ilmselt võib seda öelda *peštakse, laštakse* jm. tüübi kohta, mille häälikuline külg ei ole ootuspärane, sest et siin algsm. kinnise silbi eelse asendi konsonantühendi *st* esindusena kohtame *št-d* (pro *št*). Tüüp on sündinud algsome lahtise silbi eelse asendi passiivivormidega muganemise teel (vrd. hääliku-seaduslikke *pešti, laštud* jm.), mis on kergesti mõistetav seetõttu, et paljudes muudes verbitüüpides preesensi ja preteeriti passiivivormide vahel ei ole häälikulist erinevust eestis (vrd. *peķšettakse: peķšetti* jm.) ja viimased esinesid tegelikus tarvituses sagedamini kui esimesed. Praegu on see *peštakse, laštakse* jm. tüüp kõige suurema maa-alalise levikuga eestis — Saare- ja Hiiu-maa, Lääne-Eesti põhja- ja lõunaosa, keskosa idaserv, laialdane Põhja-Eesti (ilma kirdeservata) ja Kesk-Eesti, mis moodustab seega umb. poole eesti murrete alast. Tüüp on praegu oma iseloomult selgesti agressiivne ja nähtavasti mõnel murdealal võrdlemisi hilja *peštašse, laštašse* jm. tüübi välja tõrjunud.

Tüüp *pessä, lassa* jm. esineb Kirde-Eesti rannikumurdeis ja selle naabruses Põhja-Eesti murrete kirdeserval (Rak, Kad, VMr, VJg, Sim) ja Ida-Eestis Iis-s. Lähemalt selle tüübi kohta vt. allpool, samatüübilise Kirde-Eesti rannikumurretele omase infinitiiviesindusega ühenduses.

2. *tak-, tāk-, tešsa-, tessä*-infinitiivi kohta on andmeid järgmisist esindustüüpidest:

A. *št*-list esindustüüpi *se*-verbides leidub Saaremaal, näit. Jäm Määbe k. *pešta* (JämMS), Khk lõunaosas *pešta, kušta* (i. m.), Kaa Upa k. *pešta, kušta* (i. m.), Muh Linnuse k. *kušta, pešta* (i. m.), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Rid Tuuru k. *pešta, kušta* (RidMS), Mär Orgita-Nõmmeotsa k. (ka:) *pešta* (MärMS), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Säälä k. *kušta, pešta* (VigMS), Kse *pešta* (KseHÜ 25), Hõbe-salu k. *pešta, kušta* (KseMS), Laulepa k. *pešta* (KseMS),

Poantse k. *kušta*, *kuštes* (KseMS), Mih Piisu k. *pešta* (i. m.), Pjg Ertsma k. *pešta* (HÜPJg. 15), Naartsi k. *pešta* (i. m.), Tor *pešta* (TorKons. 26), Mannare k. *pešta* (TorMS), Niimiste k. *pešta* (i. m.), Vän Kelgu k. *pešta* (i. m.), Pär *pešta*, *kušta*, *peštes*, *kuštes* (PärT), Elbu k. *pešta*, *peštes* (i. m.), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs Ermistu k. *pešta*, *peštes* (TõsMS), Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Saa (ka:) *pešta* (SaaH 20), Kesk-Eestis, näit. Pal Soomevere k. *pešta* (EKA 226 3), Ksi Tammiku k. *pešta* (EKA 304 2), KJn *pešta* (KJnKons. 130, KJnVok. 125), SJn Põhjaka k. *pešta* (i. m.), Vil Auksi k. *pešta* (i. m.), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hls *pešta* (HÜHls. 34), Hel Taagepera v. (ka:) *mešta* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San lõunaosas *mešta* (HÜSanL I 91), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Plv Peri-Alaküla (*nešema*:) *nešta* (PlvMS), Rõu kiriku ümbruses *kušta*? (RõuMS), Lõuna-Eesti keele- saartel, näit. Lei *kušta* (LeiMS), *kušta*? (LeiV 11), Lut *kužda*?, *kuždeḡ* ~ *kuždeḡ* (LutMS).

B. *ss*-list esindust leidub Põhja-Eesti kirdeosas, näit. VMr *kušsa*, *pešsa* (VMrT), Kad lõunaosas *pešsa* (KadLKons. 7), VJg Suigu k. *pešsa*, *kušsa* (i. m.), Sim Laekvere k. paralleelkujuna *pešsa* (SimHÜ 31), Laekvere ja Viru-Roela pool *pešsa* (85), Venevere, Kaasiksaare, Mariküla *pešsa* (SimV 7), Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe Rohuneeme k. *pessa* (KuuKons. I 22), Ihasalu, Neeme k., Rammu s. *pessa* (i. m.), Ihasalu, Neeme k. *pessa* (IhMP 9), Neeme k. *pessa* (KuuKons. I 22), Rammu s. *pessa* (ib.), Kuu looderannas *pessa*, *kussa* (i. m.), Kaberneeme k. *pessa* (KuuKons. I 22), Juminda ja Pärisea neemel *pessä*, *kussa* (i. m.), Tapurla k. *pessä* (KuuKons. I 22), Kad Käsmu k. *pessä* (i. m.), Hlj *pessa* (i. m.), Lahe, Mustoja, Rutja, Toolse k. *pessa* (HljRKons. 13), VNg *pessa* (i. m.), Unnukse as. *pessa* (VNgMS), Lüg *pessa* ~ *pessä* (i. m.), Jõh *pessa* (HÜJõh. 23), Toila k. *pessa*, *pesses*, *kussa*, *kusses* (JõhMS), Vai *pessä* ~ *pessa*, *pesses* (i. m.), Ida-Eestis, näit. Iis *pešsa* (IisKV 6), Uhe k. *pešsa*, *kušsa* (MUhelis. 22), Kod *kušsa* (KodD 78).

C. *št*-list esindustüüpi leidub Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *kušta*, *kuštes*, *pešta*, *peštes* (MEMm.), *kušta*

(EmmMS), Rei Ülende k. *kušta* (ReiMS), Põhja-Eestis, näit. Ris *pešta* (Riskons. 54), Vilivalla k. *kušta* (RisMS), Hag Kohatu k. *pešta*, *peštes* (HagVM), Rap Nõmmemetsa k. *pešta* (HÜRaphKAb.), JMd Soosalu k. *pešta* (JMdMS), Hageri k. *kušta* (JMdMS), Koe Ärvita k. *pešta* (KoeMS), *kušta* (KoeMS), Kad, Amb *kušta*, *kuštes*, *pešta*, *peštes* (AmbKadVK), VMr *kuštes*, *peštes* (VMrT), Sim *pešta* (SimHÜ 31), Ida-Eestis, näit. Trm *pešta* (TrmMS), Kesk-Eestis, näit. Lai Sootaga k. *pešta* (MT 153 10), Plt *pešta* (PltVok. 54), Raasna k. *kušta* (PltMS).

D. *ske*-list esindustüüpi leidub Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Saa *peške* (SaaH 20), Jäärja v. *peške* (SaaJää. 29), Kesk-Eestis, näit. SJn lõunaosas *peške* (SJnL 14), Põhjaka k. *peške*, *kuške* (SJnPõh. 8), Kõp *kuške*, *peške* (KõpKons. 26, 65, 182), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hel Taagepera v. *meške* (i. m.), Trv Ämmuste k. *kuške* (TrvMS), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. Ote *meške* (HÜOte. 18), Nõuni k. *kuške*, *meške*, *meške* (OteMS), Kam lõunaosas *meške* (KamL 27), Võn Mäletjärve k. *meške* (i. m.), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Plv Mammaste k. *meške* (EKA 219 7), Vas Kahkva k. *meške*? (MT 105 2), Lõuna-Eesti keelesaartel, näit. Lei *meške* (LeiV 12).

Huvitavalt näitavad tüübitunde ebakindlust esindusalade piirimail ja segapiirkonnis niisugused juhtumid nagu Tor Mannare k. *kuseda* (TorMS), Hää Alevi k. *kuseda* (HääMS), *peseda* (HääMS), Plt Raasna k. *peseda* (PltMS), Kõp *peseda* (KõpKons. 69), jm.

Kui vaatleme *ske*-verbide esindusi eesti murdeis, siis võime konstateerida järgmisi esindustüüpe¹:

A. *št*-list esindustüüpi leidub Saaremaal, näit. Jäm Määbe k. *lašta* (JämMS), Khk lõunaosas *lašta*, *laštes* (i. m.), Kaa *lašta* (SVKaa. 3), Upa k. *lašta*, *laštes* (i. m.), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Mär Mõisaküla *lašta* (MT 32 2), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Sääla k. *käšta*, *käštes* (VigMS), Kse Hõbesalu k. (ka:) *käšta* (KseMS), Aud *lašta* (AudHÜ 52), Pär *lašta*, *laštes* (PärT), Lääne-Eesti

¹ Vrd. A. Saareste, Eesti murdeatlas I, kaart 17.

lõunaosas, näit. Saa Talli v. *lašta* (MT 70 18), Hää *käšta* (HääMÜ 334), (ka:) *lašta* (227), Padina k. *käšta* (HääMS), Alevi k. *lašta* (HääMS), Põhja-Eestis (küsitavalt), näit. Ris Vilivalla k. *lašta* (MT 84 8), Sim Avanduse k. *lašta* (MT 71 9), VJg Roela k. *lašta* (VJgMS), Ida-Eestis, näit. Trm (?) *lašta* (TrmMÜ 80), Kesk-Eestis, näit. KJn *lašta* (KJnKons. 71, KJnVok. 125), kiriku ümbruses *lašta* (MT 163 19), Leie k. *lašta* (77), SJn Sürgavere k. *käšta*, *lašta* (SJnL 14), Lahmuse k. *lašta* (MT 92 3), Põhjaka k. (ka:) *käšta*, *lašta* (SJnPõh. 9), Vil Auksi k. *lašta* (i. m.), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Trv põhjaosas *lašta* (MT 17 2), Hls Vana-Kariste v. *lašta* (MT 97 16), Abja v. *lašta* (HlsMS), Krk Ainja vrd. *küštä* (MT 119 1), Karksi as. *lašta* (i. m.), Hel Taagepera v. *lašta* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San (ka:) *lašta* (MÜSan. 33), Puka *lašta* (MT 63 27), Korijärve k. *lašta* (HÜSanL I 91).

B. *ss*-list esindustüüpi leidub Põhja-Eesti kirdeservas, näit. VMr *lašsa* (VMrT), Kad lõunaosas *lašsa* (KadLKons. 7), VJg Vaeküla *lašsa* (VJgKons. 11), Suigu k. *lašsa* (i. m.), Sim Laekvere k. (ka:) *lašsa* (SimHÜ 31), Viru-Roela pool *lašsa* (85), Venevere, Kaasiksaare, Mariküla *lašsa*, *käšsa* (SimV 7), Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe Rohuneeme k. *lassa*, *käšsa* (KuuKons. I 22), Ihasalu neemel *lassa* (i. m.), Kuu Kaberneeme k. *lassa* (i. m.), Juminda, Pärispea neemel *lassa* (i. m.), Viinistu k. *kässä* (KuuKons. I 17), Kad Käsmu k. *lassa*, *käšsa* (i. m.), Hlj *lassa*, *käšsa* (i. m.), Lahe, Rutja, Toolse, Sagadi k. *lassa*, *käšsa* (HljRKons. 13), VNg *lassa*, *käšsa* (i. m.), Koila k. *lassa* (VNgM 107), Lüg *lassa*, *kässä* (i. m.), *lassa* (HÜLüg. 37), Jõh *lassa*, *käšsa* (EKMHA 23), Toila k. *lassa* (JõhMS), Vai *lassa*, *kässä* (i. m.), Samokrassi² k. *lassa* (MT 58 9), Ida-Eestis, näit. Iis *lašsa* (IisKV 6, MÜIis. 26), Uhe k. *lašsa*, *käšsa* (MUhelis. 22), (ka:) *lasses* (23), Imatu k. *lassa*, *käšsa* (IisIm. 7), Tudulinna *lassa* (KodD 78).

C. *st*-list esindustüüpi on märgitud Hiiumaalt, näit. Emm Viiterna k. *lašta*, *laštes* (MEMm.), Kuusiku k. *lašta*

² Nüüd: Arumäe.

(MT 161 8), Kassari s. *lašta* (EKA 228 19), Lääne-Eesti keskosas, näit. PJg Ertsma k. (ka:) *lasta* (HÜPJg. 15), Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Hää Padina k. (*des*-infinitiivides) *kāštes* (HääMS), Põhja-Eestis, näit. Ris Vilivalla k. *lašta* (RisMS), Hag Kohatu k. *lašta* (HagVM), Kei Nahkja k. *lašta* (MT 158 24), Rap Nõmmemetsa k. *lašta* (HÜRapHKab. 12), Raiküla *lasta* (RapRaik. 9), JMd *lasta*, *lastes* (HÜJMd. 56), Koe Ärvita k. *lašta* (KoeMS), Jõe Kallavere k. *lašta* (MT 146 16), VMr (*des*-infinitiivides) *laštes* (VMrT), Amb, Kad *lasta*, *laštes* (AmbKadVK), Kad Tõrma k. *lasta* (MT 114 6), Tõdva-Kõnnu k. *laštagi* (8), Sim *lasta* (SimKV 31), Ida-Eestis, näit. Iis Uhe k. *laštes* (MUhelis. 23), Trm *laštes* (TrmMÜ 80), Vadi k. *lasta* (TrmMS), Keskk-Eestist, näit. Ksi Laeva v. *laštes* (KsiLaeVok. 73), Plt *lasta* (PltVok. 54, PltKons. 4, 19), Puiatu k. *kāšta* (3), Lahavere k. *lasta* (MT 7 14).

D. *ške*-list esindustüüpi on märgitud Muh-st, näit. Linnuse k. *laškes* (i. m.), Lääne-Eesti keskosast, näit. Kse Poantse k. *laškes* (KseMS), Aud *kāške* (AudHÜ 19), Lääne-Eesti edelaosast, näit. Tõs Ermistu k. *laškes* (TõsMS), Lääne-Eesti lõunaosast, näit. Saa *kāške* (SaaKons. 16), Jäärja v. *laške* (ib.), *laške*, *kāške* (SaaJää. 29), Talli v. *laske* (MT 70 4), Keskk-Eestist, näit. SJn Sürgavere k. (paralleelesindusena) *kāške*, *laške* (SJnL 14), Põhjaka k. („enamasti tarvitatakse“) *laške* (SJnPõh. 9), Kõp (nähtavasti harvemini) *laške* (KõpKons. 25), Lõuna-Eesti lääneosast, näit. Pst Holstre v. *kāške* (KlusHol. 8), Kääriku k. *laške* (i. m.), Trv Saareküla, Mõnnaste k. *kāške* (TrvP 6), Kaubi k. *laske* (i. m.), Hel lõunaosa *kāške*, *kāšken* (MÜHELL 18), Söödi k. *laške* (MT 137 5), Lõuna-Eesti põhjaosast, näit. San *laške* (MÜSan. 33), *kāške* (70), Kurevere k. *laške* (MT 54 13), Lauküla *laške*? (MT 136 5), Ote *laške* (HÜOte. 18), Nõuni k. *kāške*, *laške*, *kāšken*, *lašken* (OteMS), Rõn Koruste k. *laške* (i. m.), Puh Võllinge k. *kāške* (PuhMS), Võsivere k. *laške* (i. m.), Võn Mäletjärve k. *laške* (i. m.), Lõuna-Eesti edelaosast, näit. Krl *laške* (KrlMÜ 173), Har Mõniste v. *kāške* (EKA 223 3), Lõuna-Eesti keskosast, näit. Rõu Nursi k. *laške*? (RõuMS), Urv Sõmerpalu k. *laške*? (EKA

222 11), Plv Adiste k. *laške* (PlvMS). Viinakoalaane k. *käške*? (PlvMS), Räp *käške*? (RäpKons. 5), Tooste k. *laške*? (RäpT), Setust, näit. Satseri v. *laške*? (MÜSeSat. 122), Kostkova k. *laške*? (MT 135 87), Litvina k. *laške*? (59), Nudretsova k. *laške*? (MT 149 4), Matsuri k. *laške*? (i. m.), Lõuna-Eesti keelesaartelt, näit. Lut *käške*? (LutKV 4), *laške*? (MT 22 36), *laškeh* ~ *lašken* (LutMS), Lei *laškedn* (LeiV 12).

E. *ška*-list esindustüüpi on märgitud Muh-st, näit. Linnuse k. *laška* (i. m.), Lääne-Eesti põhjaosast, näit. Rid Tuuru k. *laška* (RidMS), Mär Orgita-Nõmmeotsa k. *laška* (MärMS), Lääne-Eesti keskosast, näit. Vig Sääla k. *laška* (VigMS), Kse Õeküla *laška* (MT 164 13), Hõbesalu k. *laška* (KseMS), Poantse k. *laška* (KseMS), Mih Nõmme k. *laška* (MT 155 2), Piisu k. *laška* (i. m.), PJg Ertsma k. *laška* (HÜPJg. 15), Naartsi k. *laška* (i. m.), Tor Oore k. *laška* (MT 9 4), Niimiste k. *laška* (i. m.), Vän *laška* (VänKV 17), Kelgu k. *laška* (i. m.), Pär Elbu k. *laška* (i. m.), Lääne-Eesti edelaosast, näit. Kbn *laška* (KbnKons. 9, EK 1926 123), Tõs alev *laška* (VMÜTõs. 20), Ermistu k. *laška* (TõsMS), Põhja-Eesti edelaosast, näit. Juu Kaiu v. *laška* (JuuKai. 12), Ida-Eestist, näit. Trm Vaiatu k. *laška* (MT 82 13), Kod Tossu-metsa k. *laška* (MT 88 3), Lõuna-Eesti edelaosast, näit. Krl Käärikmäe *laška* (KrlMS), Lõuna-Eesti keskosast, näit. Vas *käskä*? (VasKons. 13), Saagri k. *laška*? (MT 104 32), Lõuna-Eesti keelesaartelt, näit. Lut *laška*? (LutMS), Lei *laška* (LeiV 12).

Kui samuti eelmistele lisaks selles vormirühmas jälgime *kse*-verbi esinduse tüpoloogiat, siis saame võrdlemisi samase pildi eelmistega:

A. *št*-list esindustüüpi leidub Saaremaal, näit. Jäm *jõšta* (JämKons. 8), Khk lõunaosa *jõšta*, *jõštes* (i. m.), Mus ida-osa *jõšta* (Musl 11), Muh Linnuse k. *jõšta*, *jõštes* (i. m.), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Sääla k. *jõšta*, *jõštes* (VigMS), Kse *jõštes* (KseVok. 24), Laulepa k. *jõšta* (KseMS), Hõbesalu k. *jõšta* (KseMS), Mih Tamme k. *joos-tes* (EK 1922 49), Piisu k. *jõšta* (i. m.), Aud *jõšta* (AudHÜ

21), PJg Naartsi k. *jõšta* (i. m.), Vän Kelgu k. *jõšta*, *jõštes*, (i. m.), Pär *jõšta*, *jõštes* (PärT), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs *jõšta* (TõsKons. 13), Liu k. *jõšta* (MT 57 21), Ermistu k. *jõšta* (TõsMS), Var *jõšta* (HÜVar. 50), Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Hää *jõšta* (HääHA 11), *jõštes* (HääVok. 54), Alevi k. *jõšta*, *jõštes* (HääMS), Saa *jõšta* (SaaH 40), Põhja-Eestis (küsitavalt?), näit. Ris Alliklepa k. (*jõsma*:) *jõsta* (RisMS), Rap Nõmmemetsa k. *jõsta* (HÜRapHKab. 12), Juu Kaiu v. *jõsta* (JuuKai. 15), Koe *juosta* (KoeKV 76), Kesk-Eestis, näit. Plt keskosas *jõšta* (PltKe. 11), KJn *jõšta* (KJnMP I 71, 130, KJnKons. 23, KJnVok. 82 jm.), kiriku ümbrus *jõšta* (MT 163 36), SJn Põhjaka k. *jõšta* (SJnPõh. 15), Kõp *jõšta* (KõpKons. 26, 34, 99, 182 jm.), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hls *jõšta* (HlsMS), Vana-Kariste v. *jõšta* (MT 97 20), Krk Karksi as. *jõšta* (i. m.), Trv põhjaosa *jõšta* (TrvPKons. 4), Saareküla, Mõnnaste k. *jõšta* (TrvP 7), Hel Taagepera v. *jõšta* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San *jõšta* (HASan. 50), Ote Nõuni k. *jõšta* (MT 132 3), Puh *jõšta* (PuhHP 14), Lõuna-Eesti edelaosas, näit. Krl *jõšta* (KrlHÜKons. 11), Har Mõniste v. *jõšteṅ* (MT 150 26), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Rõu Ruuga k. *jõšta* ? (RõuRuu. 9), Plv Viinakoalaane k. *jõšta* ? (PlvMS), Rär *jõšta* (RärPKons. 5), Vas Orava v. *jõšta* (VasOr. 11), Vastseliina v. *jõšteḥ* (MT 40 7), Setus, näit. Kostkova k. *jõšteḥ* (MT 135 42), Lõuna-Eesti keelesaartel, näit. Lut *jõšta* ? (MT 22 65), Lei *ḍūōšta*, *ḍūōšteḍeṅ* (LeiV 13).

B. ss-lise esindustüübi kohta on andmeid Kirde-Eesti rannikumurdeist, näit. Jõe Rohuneeme k. (ka:) *juassa* (KuuKons. I 22), Neeme k. *juassa* (ib.), Rammu s. *juasses* (ib.), Ihasalu k. *juossa* (i. m.), Kuu Kaberneeme k. *juossa* (KuuKons. I 22), Tapurla k. *juossa*, *juosseš* (ib.), Juminda ja Pärispea neemel *juossa*, *juosseš* (i. m.), Kad Käsma k. *juossa* (i. m.), Hlj *juossa* (i. m.), Lahe, Mustoja, Rutja, Toolse, Sagadi k. *juossa* (HljRKons. 13), VNg *juossa*, *juosses* (i. m.), Lüg *juossa*, *juosses* (i. m.), Jõh *juossa* (EKSKons. 11, EKMHA 23), Vai *juossa* (i. m.), Ida-Eestist, näit. Iis Tudulinna-Metsküla *juassa* (IisMS), Uhe k. *juassa*,

(MUhelis. 22), Imatu k. *juõssa* (Iislm. 7), Kod Tossumetsa k. *juossa* (MT 88 4).

C. *št*-list (või ülipika vokaali või pika diftongiga) esindustüüpi leidub Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *jõšta*, *jõštes* (MEMM.), Tilga k. *jõštes* (MT 161 24), Rei *jõsta*, *jõstes* (ReiMS), Lääne-Eesti keskosas (?), näit. Kse Laulepa k. *jõstes* (KseMS), PJg Ertisma k. *jõšta* (HÜPJg. 15), Tor *jõsta* (TorKons. 8), Põhja-Eestis, näit. Hag Kohatu k. *juõšta*, *juõštes* (HagVM), Kos Kimvere k. *jõšta* (MT 116 15), Rap Nõmmemetsa k. *jõšta*, *jõštes* (HÜRAPHKab. 30), Juu *jõsta* (JuuKons. 14), JMd Kaalepi k. *juõšta*, *juõšta* (JMdMS), Koe *juõsta* (KoeKV 6), VJg Roela k. *juõsta* (VJgKons. 31), Suigu k. *jõõšta* (i. m.) Amb, Kad *juõsta*, *juõštes* (AmbKadVK), Kad lõunaosa *juõšta* (KadLKons. 6), paiguti Kirde-Eesti rannikumurrete ääremail, näit. Jõe Rohuneeme k. *juaštes* (KuuKons. I 22), Neeme k. *juaštes* (ib.), Kuu Kaberneeme k. *juaštes*, Salmistu k. *juõštes* (ib.), Ida-Eestis, näit. Iis *juõsta* (IisKV 16), Kesk-Eestis, näit. Plt *jõšta* (PltKons. 50), põhjaosa *jõšta* (PltPKons. 54), Raasna k. *jõsta*, *jõstes* (PltMS), ? SJn Lahmuse k. *jõšta* (MT 92 1), paiguti Lõuna-Eestis, näit. Ote *jõšta* (HÜOte. 46), Rõn Koruste k. *jõšta* (i. m.), Plv Mammaste k. *jõsta* (EKA 219 5), Ráp *jõšteh* (HÜRáp. 119), Lei *dūsteh* (LeiMS).

D. *ške*-list (või ülipika vokaaliga) esindustüüpi leidub Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Saa *jūške* 'joosta' (SaaH 19), Lõuna-Eestis, näit. Pst Kääriku k. *jõške* (i. m.), Plv Kiuma *jūškeh* 'joostes' (PlvKiu. 22), Lut *jūškeh* (LutMS), Lei *dūške* (LeiMS).

E. *ška*-list (või ülipika vokaaliga) esindustüüpi leidub Lõuna-Eestis, näit. Rõn Koruste k. (?) *jõška* (i. m.), Lut *jūška*? (MT 22 66), Lei *dūška* (LeiMS).

Pääle nende esindustüüpide leidub veel vähem sarjainklaid juhuslikumaid juhtumeid, nagu näit. *jõškeda*, *jõksta* jm., mis on vähema tähtsusega.

Kui vaatleme kõigi nende kolme verbitüübi eri esinduste levikut võrdlevalt, siis tuleb *lašta*, *pešta* jm. tüübi

puhul tähendada, et see oma katkendilisest levikust hoolimata esineb kaunis suurel ja ühtlasel maa-alal: Saaremaal, kogu Lääne-Eestis, Põhja-Eesti piirimail, osalt Ida-Eestis, Kesk-Eestis ja kogu Lõuna-Eestis. Seejuures Põhja-Eesti piirimail (Ris, Rap, Juu, Plt, Lai joonel) tuleb ette vähemaid kõikumisi üksikute verbitüüpide juures *št*-lise esindustüübi piiride ulatuses.

Mis puutub *lašta*, *pešta*, *jõšta* jm. tüübi häälikulisse külge, siis on see samuti kui passiivi preesensi puhul häälikuseaduslik (*pešta* < **pestäk*, *laštes* < **lastessa* jm. verbitüvedest *pese-*, *laske-*) ja nähtavasti põhiliseks eesti murrete esindustüübiks peetav. Teise suurema tüübina esineb Hiiu maal, Põhja-Eestis, osalt (sageli noorema esindusena) Lääne-, Kesk- ja Ida-Eestis *pešta*, *lašta*, *jõšta* jm. Viimane ei saa häälikuliselt olla muud kui analoogiline (vrd. vastavat käsitust passiivi preesensi puhul!). Kui eelmise vormirühma puhul analoogia allikas oli lähedane — sama passiivi eri tempuse sagedamini-esinev vorm, siis on analoogia allikas siin veidi kaugem. Seks võiksid olla muude, algsm. vokaaltüveliste verbide infinitiivid, nagu *tappa*, *osta*, *kašta* jm., mis keeletarvituses suurearvulise rühmkonna moodustades ja alati nn. tugeval astmel olles on mõjustanud käesolevategi verbitüüpide astet samas suunas kujunema. Nii oleks siis *pešta*, *lašta*, *jõšta* jm. tüüp lihtsalt hilisem astmeanalooogia *pešta* → *pešta* jm., *kašta* jm. eeskujul.

Kui eelmise vormirühma puhul nähti *peštakse*, *laštakse* jm. tüübi palju suuremat levikut võrreldes käesoleva *pešta*, *lašta* jm. tüübiga, siis oleneb see nähtavasti analoogia allika erisugususest: passiivvormide puhul oli analoogia allikas lähedam, kontakt analoogia andja ja analoogia võtja vormirühma vahel suurem, ja see asjaolu soodustas ka analoogia suuremat levikut kui käesoleval juhul.

Märgitud niimoodi *pešta*, *lašta* jm. tüüp põhiliselt murdeomaseks suuremale osale nii Põhja- kui ka Lõuna-Eesti murdeist, mindagu nüüd lähemalt vaatlema selle tüübi vahekordi muude tüüpidega, mis esinevad samal maa-alal.

Kõigepäält tuleb siin kõne alla *peške*, *laske* jm. tüüpi esindus. Käepärast olevate andmete järgi on selle tüübi

esinemisalaks esimeses kahes verbitüübis Lääne-Eesti lõunaosa, Kesk-Eesti lääneosa ja Lõuna-Eesti. Enamail esinemisaladel on *peške, laske* jm. tüüp sega-alatüüp *pešta, lašta* jm. esindusega. Ainult Lõuna-Eesti põhjaosas on sel ainuliselt valitseva tüübi iseloom. Viimases verbitüübis on aga märgitud ainult paar üksikut *jõške*-tüübi juhtumit Lõuna-Eestist. Viimane asjaolu, nii nagu muudki materjali võrdluse tulemused lasevad arvata, et *peške, laske* jm. tüüp peab olema Lõuna-Eestis *pešta, lašta* jm. tüübist hilisem ja tekkinud selle kõrvale. Ainult mõnes Lõuna-Eesti osas on see nähtavasti hiljaku päris maksvusele pääsenud.

Mis puutub selle tüübi vormilisse külge, siis oleks seda vaid *ske*-verbides teataval määral võimalik pidada reeglipäraseks vokaalse liitumise vormiks, mis aga on ebatõenäone, kui võrdleme eelmise vormirühma konsonantse liitumise täit ja ainulisi murdeomast esindust Lõuna-Eestis ja käesolevaski vormirühmas *lašta*-tüübi esinemist algupärasema tüübina. Kuid *se*-, *kse*-verbide juures peab aga *peške, kuške* jm. tüüpi tingimata pidama hilisemaks analoogia tulemuseks. Tüüp on nähtavasti tekkinud *ske*-verbides, kus paradigma muudest vokaalse liitumise vormidest teiste vokaal-liitliste verbitüüpide eeskujul infinitiivgi moodustati tüve järgi *ske*-liseks. Et aga vanem põhitüüp, mis selle analoogia tekkimisega sugugi otsekohe ei kadunud (vrd. esindustüüpide vahekordi!), oli kõigil kolmel kõnesoleval verbitüübil samane *šta*-line, siis selt keeletunde põhiliselt vormi-identsuse aluselt üldistati *ske*-line infinitiiv ka *se*-, *kse*-verbidesse. Ja see on sündinud algupäraseid vahekordi niivõrra segi paisates, et paiguti kogu *se*-verbide rühm on siirdunud *ske*-verbide sarja, näit. Hls *kušk* (HlsMS), Trv Ämmuste k. *kuškma* (TrvMS), San Kurevere k. *kušk* (SanMS), Ote Nõuni k. *kuškma* (OteMS) jm.

Tüüp *laska* jm. esineb *ske*-verbides. Selle esinemisala suhtes tuleks tähele panna kahte päämist keskust: ühelt poolt Lääne-Eesti põhja-, kesk- ja edelaosa ning Muh, teiselt poolt Lõuna-Eestis Krl, (Har)³, Lei ja Vas, Se, Lut.

³ A. Saareste, Eesti murdeatlas I, kaart 17, Lõuna-Eesti edelaosast millegipärast seda tüüpi ei märgi.

Mujal selle tüübi esinemine omab vähem tähtsust, kuigi Ida-Eestis võiks näha kolmanda keskuse iseloomu. Esimene ala iseloomustab meile selgesti, kuidas *laška*-tüübiline infinitiiv on tekkinud *lašta*-tüübilisest põhiesindusest sel teel, et verbitüve konsonantühend *šk* on edasi tunginud ka infinitiivi vormidesse, jättes seejuures infinitiivi põhütüübi vokalisti (-*a*) puudutamata. Seega siis *la(št)a + (la)sk- → laška*. Samuti on ilmne, et praegune *laška*-tüüp seega eeldab varema *lašta*-tüübi olemasolu. Teine selle tüübi esinemisala on huvitav seetõttu, et sel esineb tekkimiselt samane esindustüüp naabrusest erinevalt nii Lõuna-Eesti keelesaartel kui ka nende siirdkondade lähteala murdes. Viimane asjaolu võiks sellele *lašta* - *laška* paralleelsusele tõendada üle 300 aasta iga. Kõigil kolmel alal aga näib tüüp olevat tekkinud iseseisvalt samadest eeldusist. Ühtlasi tuleks märkida, et *des*-infinitiiv on *da*- ja *des*-infinitiivi tavalise vokalismivahekorra tõttu *laška*-tüübi aladel loomulikult *laškes* (vrd. andmeid Lääne-Eestist!).

Minnes Kirde-Eesti rannikumurdeis ja selle ala naabruses valitseva *lassa*, *pessasse* jm. tüüpi esinduse juurde peab mainima, et käesoleva vormirühma kahe esimese verbitüübi puhul on selle tüübi esinduspiirid samad, kuid viimase verbitüübi juures ei esine Kirde-Eesti rannikumurrete põhjaeestilises naabruses enam selle tüübi esindust, vaid *jõšta*, *jõštakse*-tüüp. Viimane niiviisi ei ole üksikverbina moodustanud ühtlast sarja eelmistega.

Võrreldes käesoleva vormirühma esindusi eelmise omadega näeme esindusala küsimusest tähelepandavalt esile kerkivat selle tüübi puudumise passiivi preesensi puhul Kod-s. Nagu Kettunen (KodD 77) osutab, ei ole see Kod-s häälikuseaduslik, vaid passiivi on morfoloogilistel põhjustel siin üldistatud dentaalklusiil muudest juhtumeist.

Käesolevate vormirühmade eestipoolsete *pessa*, *lassa* jm. tüübi piiride ja naabrusesinduste kohta oleme selgusel. Teisepoolse ülevaate saamiseks heidetagu pilk ka soome-, vadja- ja karjalapoolsele naabrusele.

Soome murdeis kohtab *lassa*, *pessä*-tüüpi esindust Kannasel Viiburi murrete idas (vt. Kettunen SM II 175) ja

Savo murrete kagus Laadoga ranna piirkonnas, näit. Muolaa *pessä* (V. Rikkonen MS), Parikkala *pessä* („t pehmenee s:n perästä s:ksi“, O. Hannikainen, Kielimurteesta Parikkalan pitäjässä 28). Ingeris esineb see Alam-Luuga luterlasil, näit. *juossa* (J. Mägiste, Rosona murde pääjooned 64), ingrikkudel *pessä(k)*, *jösseel* (V. Porkka, Ueber den ingrischen Dialekt 89), kuid passiivi puhul Hevaas *lazetaa(n)* (94), karjalas, näit. Tunkua *peššä* (T. Liljeblad, Tunkuan murteen konsonantismi 18), jm. Samuti esineb see tüüp vadjas, näit. *pesä*, *pesässä* jm., vdjl *pessäg* jm. ja „läntisimpien kylien murteessa“ on *pessä* jm. (L. Kettunen, Vatjan kielen äännehistoria² 28).

Sellest tüübi naabrusleviku jälgimisest on enne kõike selge, et seda ei saa eraldada esitatud naabruse esindusest, vaid et need sel või teisel määral peavad olema ühtekuuluvad omavahel. Missugune aga on see vahekord, ei ole esialgu päris selge. Mõistetav võiks olla selle tüübi mainitud lähemate sugukeelte vastava esindusega kokkukuuluvus nn. vadjapõhjalisel Kirde-Eesti rannikumurdeis (Lüg, Jõh, Vai) ja Ida-Eestis (Iis, Kod), kuid raskemini on selle tüübi esinemine arusaadav Kirde-Eesti rannikumurrete läänerühmas, nagu seda on VNg, Kad, Hlj, Kuu, Jõe. Kui arvesse võtame mainitud Kirde-Eesti rannikumurrete läänerühma ala murrete koostist, nende võimalikku tekkimist (nad nähtavasti on sündinud puht-põhjaeestilise murde aluskihile lisandunud tugevaist soome mõjustusist) ja seda, et soome intensiivseima mõjuandva piirkonnana võib kõne alla tulla peamiselt Kagu-Häme piirkond, mitte aga Virolahtist idapoolsemad Viiburi murrete alad (vrd. M. Toomse, Son correspondant à l'occlusive dentale après une syllabe inaccentuée dans les dialectes littoraux de l'Estonie du nord-est 8—42), siis tuleb tõdeda eeskätt asjaolu, et ei põhjaeestilisele põhikihile ega küsimusse tulevatele soome murdeile ei ole omane *pessä*, *lassa*-tüübile vastav esindus. Võrreldagu näit. Mäntsälä *kästä*, *lasta* 'käskeä, laskea' (K. Sara, Mäntsälän murteen vokalismi 49), Artjärvi *kästä*, *lasta* (M. Rapola MS), Sippula *kästä*, *lasta* (K. V. Rytkönen, Konsonanttiseikoista Sippulan murteessa 16), *kästä*,

lasta (17), Vehkalahti *pestä*, *lasta*, *kästä* (J. V. Korjula, Lyhyt äänneopillinen tutkimus Vehkalahden murteesta 79), jm. Virolahti, Miehikkälä, Luumäki, Mäntyharju, Heinola, Asikkala, Hollola, Koski, Hausjärvi, Tuusula joonelt (L. Kettuse andmeil) algab juba tavaline soome *laskea*, *laskē* jm. esindus. Nii esineb Kirde-Eesti rannikumurrete ühe allikana küsimusse tulevate soome murrete keskuses küll põhitüübilt samane algupärase konsonantse liitumise esindus, mitte aga käesolevale *pessä*, *lassa* jm. tüübile vastav esindus. Samuti ei ole usutav, et tüüp Kirde-Eesti rannikumurdeis, eriti aga selle läänerühmas, oleks iseseisvalt tekkinud *le-*, *ne-*, *re-*verbide analoogial: näit. *tulen*, *panen*, *suren* jm.: *tulla*, *panna*, *surra* = *pesen*, *lasen* : *x*, kust *x* = *pessä*, *lassa*. Jääb ainult arvata, et tüüp *pessä*, *lassa* jm. on algupäraselt murdeomane vaid Kirde-Eesti rannikumurrete n. ö. vadjapõhjalisele rühmale ja Ida-Eestile (siis Lüg-Vai-Kod kolmnurk-alale) ja hiljemini mööda Eesti põhjarannikut võrdlemisi kaugemale läände ja Põhja-Eesti murrete kirdeserva edasi nihkunud (vrd. M. Toomse EK 1935 157), mida võis teataval määral soodustada ja sellele kaasa aidata ülalmainitud vahekord *le-*, *ne-*, *re-*verbidega. See suur naabuslevik omakorda paneb pidama *pessä*, *lassa* jm. tüübi esindust Lüg-Vai-Kod kolmnurk-ala piirkonnas võrdlemisi vanaks jooneks, mida näikse mõtlevat juba L. Kettunen KodD 77 rinnastusega.

Minnes tagasi *pessä*, *lassa* jm. tüübi vahekorra juurde lähemate sugukeelte samase esindusega, leiame siin avaldatud kahesugust arvamist. Ühelt poolt on nähtud võimalust, et: „Man könnten allerdings an einem frühen einfluss der benachbarten ingrischen dialekte zweifeln“ (L. Kettunen KodD 78). Teiselt poolt on sama autor võrdlemisi kõhklevalt-ettevaatlikult selle esinduse ühendanud vdj. omaga (vt. ib.), mida H. Ojansuu Tietosanakirja X 1357 sama kõhklevalt (: „kenties vatjalaisuus“) on võimalikuks pidanud.

Nende arvamuste seisukohalt peame tähele panema kolme võimalust: 1. kas kuulub *st* > *ss* häälikumuutus sel või teisel määral (ühiselt vadja esindusega) Lüg-Vai-Kod

kolmnurk-ala piirkonna mittelaenulistesse põhjoontesse; 2. või on see häälikumuutuslaen ingerist pärast Ingeri mittevadjaliste elementide siirdumist eesti ja vadja alade vahele Narva jõe idakaldal; 3. või on see teatava morfoloogilise üksikjuhtumi laen Narvatagusest alalt.

Nende võimaluste vahel otsustamiseks on *pessä, lassa* jm. tüübi esindusega ühenduses järgmised asjaolud oluliseks peetavad. Kõigepäält see, et *st > ss* häälikumuutus Kod-s on sündinud häälikuseaduslikult nii algsm. lahtise kui ka kinnise silbi eelse asendi puhul (vt. L. Kettunen KodD 76—79). Teiseks tuleb tähele panna, et Lüg, Jõh, Vai alal on märgata *st > ss* häälikumuutuse jälgi. Nii esineb praegu sel alal *st > ss* muutus sel puhul, kui järgneb dentaalne geminaatklusiil. Näit. Lüg *missatti, kassetti, meisettu(ĭ)*, *kussuttamma, vessettuĭ, ruosettanĭ, issuĭtetti*, (*loistoma(i)je*:) *loisottas* jm. (i. m.), *essettud, issuttamma, vessettu, rissitti* (VirKod. 6), Jõh (Valaste, Pühajõe, Võrnu, Kalina, Mäetaguse k.) *issuttamma, rissittud, tšsettasse, essettasse, kussutta, meisetti, ruosettand* (HÜJõh. 23, 24). Vai aladel algavad juba kõikuvused. Nii esineb Vai põhjaosas küll *issuttamma, kussuttamma* jm. (i. m.), — s. o. sel puhul, kui kogu sõna paradigmas esineb teise ja kolmanda silbi vahel dentaalne geminaatklusiil, seevastu aga *st*-line esindus, kui paradigma muis vormides seda ei ole, näit. *ostetti, ristitti, kašteta* jm. (i. m.). Vai kirdeosas aga puudub murdeomaselt üldse *st > ss* esindus, näit. *istuttamma, ruostettamma, ristitti* jm. (i. m.). Lõunamal idakülades on seda jälle märgitud suuremas ulatuses, näit. (Joala k.) *essettud, kassettud, rissittud, ruosettand, meisettud* (IVaiKons. 9). Läänepoolses Kirde-Eesti rannikumurrete rühmas (VNg, Kad, Hlj, Kuu, Jõe) aga ei kohta seda nähtust üldse. Esindussuhted näitavad, et see nähtus mingil määral ei saa olla pärit Narvatagusest alalt, sest et kõige ingerilähedasemas murdes see kaob.

Mis puutub selle mainitud esinduse hindamisele, siis tuleks seda nähtavasti pidada Kirde-Eesti rannikumurrete idaosa dissimilatiivselt säilinud põhiesinduseks, mida pole aja jooksul tasandanud Põhja-Eesti sisemaa ja soome mur-

rete intensiivne mõju. Ka algsm. lahtise silbi eelse asendi puhul võib selle jälgi märgata, kuid selle käsitlemine pole siin võimalik.

Tähele pannes, et vadjas esineb $st > ss$ nii algsome kinnise kui ka lahtise silbi ees (vt. L. Kettunen, Vatjan kielen äännehistoria² 27—28), ingeri murdeis aga ainult algsm. kinnise silbi ees (vt. J. Mägiste, Rosona murde pääjooned 10), ei saaks küsimusse tulla laenuesindus ingeri murdeist, vaid praegusele Lüg-Vai-Kod kolmnurk-alale peab arvama põhiliselt murdeomaseks $st > ss$ muutuse, mis kõige vähemalt on sündinud enne soomlaste immigratsiooni Ingerisse, tõenäoselt aga võiks kuuluda juba Ida-Eesti murrete ja vadjja keele ühisaega.

Kui läheme *n*-algulise liitumise puhul küsimusse tuleva *nut-*, *nüt*-partitsiibi juurde, siis võime eesti murdeis kohata järgmisi üksteisest erinevaid esindustüüpe:

se-verbide puhul

A. *šn*-list esindustüüpi leidub Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Hää *pešnu* (HääHA 11), Alevi k. *kušnu* (HääMS), Saa Jäärja v. *pešnü* (MT 70 40), Ida-Eestis, näit. harvema (?) paralleelvormina *pešnud* (Partitslis. 2), Kesk-Eestis, näit. Ksi Kaatvere k. *pešnud* (MT 107 21), KJn *pešnud* (KJnMP I 49), Lõuna-Eesti edelaosas, näit. Har Mõniste v. *kušnu* (HarMS), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Räp Tooste k. *kušnu*? ~ *kušnu*? (RäpT), ja Lõuna-Eesti keelesaartel, näit. Lut *kužnu*? (LutMS), Lei *kužnu*? (LeiV 11).

A₁. *šn*-, *šņ*-, *šN*-l_{ist} esindustüüpi leidub Hiiumaal, näit. Rei Luide k. *kušnud* (MT 77 8), Emm Viiterna k. *kušND*, *pešND* (ME_{em}.), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Sääla k. *kušND*, *pešND* (VigMS), Kse Hõbesalu k. *pešn*, *kušn* (KseMS), Poantse k. *kušND* (KseMS), Laulepa k. *pešND* (KseMS), Tor Niimiste k. *pešņD* ~ *pešnud* (i. m.), Vän Kelgu k. *pešnud* ~ *pešņD* (i. m.), Pär *pešND* (PärT), Elbu k. *pešņ* (i. m.), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs Ermistu k. *pešņ* (TõsMS), Var *pešn* (HÜVar. 54), Põhja-Eestis, näit. Ris Kiriku k. *pešN* (MT 62 9), Hag Kohatu k. *pešND* (HagVM), Kesk-Eestis, näit. KJn Kaavere k. *pešND* (KJnMS), Pil kaguosa *pešND*

(MPil. 25, PilKa. 39), SJn Põhjaka k. *pešnd* (i. m.), Vil Auksi k. *pešnud* (i. m.), Kõp *kusnd*, *pesnd* (KõpVok. 199), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. Võn Kiidjärve k. *pešnu* (VõnL 31), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Vas Kahkva k. *pešnü* (MT 105 5).

A₂. *s(t)*-list esindustüüpi leidub Tor-s (üksikjuhtum?) *pešt* (TorKons. 28), Põhja-Eestis, näit. Hag Kohatu k. (ka:) *pešt* (HagVM), JMd Hageri k. *kust* (JMdMS), Koe Ärvita k. *kust* (KoeMS), Amb, Kad *kust*, *pest* (AmbKadVK), VMr *kust*, *pešt* (VMrT), VJg Suigu k. *kust* (i. m.), Rak Tõrma k. *pešt* (RakL 49), Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Kuu neemed *pešt*, *kust* (i. m.), Hlj *pešt*, *kust* (i. m.), Lüg *pešt*, *kust* (i. m.), Jõh Toila k. *pešt*, *kust* (JõhMS), Vai *pešt*, *kust* (i. m.), Ida-Eestis, näit. Iis *pešt* (Partitslis. 2), Kesk-Eestis Plt-1, näit. *pešt* (PltVok. 56), Raasna k. *kust* (PltMS).

B. *skn*-list esindustüüpi leidub Lõuna-Eesti keskosas, näit. Ote Nõuni k. *kuskn* (OteMS), ja Kesk-Eestis, näit. Kõp *küşkd* (KõpKons. 42).

B₁. *sken*-list esindustüüpi on märgitud Lõuna-Eesti lääneosast, näit. Hls Abja v. *kusken* (HlsMS), Trv Ämmuste k. *küşken* (TrvMS).

C. *sen*-list esindustüüpi leidub Saaremaal, näit. Khk lõunaosa *kusend*, *pesend* (i. m.), Kaa Upa k. *pesend*, *kusend* (i. m.), ja Lõuna-Eesti edelaosas, näit. Krl Käärikmäe *küşnu*? (KrlMS).

Täielikum andmestik on olemas *ske*-verbide kohta. Neis kohtame eesti murdeis järgmisi esindustüüpe:

A. *šn*-list esindustüüpi leidub Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Hää *käšnu* (HääHA 8, vrd. ka *kišnu* ib.), *lašnu* (HääMÜ 222), *käšnu* (229), Treimani k. *käšnu* (EKA 319 3), Arumetsa k. *lašnu* (MT 43 13), Padina k. *käšnu* (HääMS), Kabli k. *lašnu* (MT 80 7), Orajõe-Mõisaküla *lašnu* (8), ja nähtavasti ka Saa (vrd. Talli v. *küşnü* MT 70 1, Jäärja v. *küşnü* 40), Ida-Eestis, näit. Iis (ka:) *lašnud* (MÜlis. 26), Trm *käšnud* (HÜTrmKons. 14), *lašnud* (TrmMÜ 80), Kesk-Eestis, näit. Pal *lašnud* (PalMÜ 68), Ksi Laeva v. (KsiLaeHÜ 14), Väänikvere k. *lasnuvat* (EK 1926 125), Äks Raigastvere k.

lašnu (EKA 227 5), KJn *lašnud*, *käšnud* (KJnMP I 49, II 92, 137, KJnKons. 13), Oiu k. *käšnud* (61), Oduste k. *lašnud* (MT 104 10, 11), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. Ote Pühajärve v. *lašnu* (MT 132 39), *käšnü* (47), Rõn Koruste k. *lašnu* (i. m.), TMr Raadi v. *lašnu*, *käšnu* (TMrR 47), Kam Kärevere v. *lašnu* (MT 130 1), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Rõu Väike-Ruuga k. *lašnu* (MT 53 1), Plv Kiuma v. vrd. *kišnu*? (PlvKiu. 31), Vas Vastseliina v. *käšnu*? (MT 40 2).

A₁. *šn-*, *šņ-*, *šN*-list esindustüüpi leidub Saaremaa idaosas, näit. Krj Triigi as. *lašnud* (MT 148 20), Jaa Hindu k. *lašņd* (EK 1925 134), Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *lašnd* (MT 161 3, 14), Rei Jõeranna k. *lašņd* (EKA 176 20), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Mär *lašnd*, *käšnd* (MärM 22), Orgita k. *lašnd* (MT 52 5), Rid Tuuru k. *lašnd* (RidMS), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Sääla k. *käšnd*, *lašnd* (VigMS), Lih Alaküla, Helvati k. *lašņ*, *käšņ* (LihAH 6), Kse *käšnd* (KseHÜ 24, 106), Hõbesalu k. *lašn* - *lašn*, *käšn* - *käšn* (KseMS), Õeküla *lašn* (MT 104 1), Poantse k. *lašnd* (KseMS), Mih Tamme k. *lašnd* (EK 1922 69), Piisu k. *lašņd* (i. m.), PJg — Tor piiril *lašņd* (PJgTor. 15), PJg Ertsma k. *lašnd* (HÜPJg. 14), Maima k. *lašnd* (MT 76 7), Naartsi k. *lašņd* (i. m.), Tor Mannare k. *lašnd* (TorMS), Niimiste k. *lašņd* - (?) *lašnud* (i. m.), Vän *lašnd* (VänKV 9), lõunaosa *lašnd* (VänL 9), Lüüste k. *lašnd* (MT 94 1, 2), Linnu k. *lašnd* (MT 42 2), Vihtra-Ülejõe k. *lašnd* (5), Kelgu k. *lašņd* (i. m.), Pär põhjaosa *lašnd* (PärP 9), Elbu k. *lašņ* (i. m.), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs *lašnd* (TõsKons. 13), Tõstamaa alev *lašn* (VMÜTõs. 20), Kastna *lašnd* (MT 39 2), Ermistu k. *lašņ* (TõsMS), Lääne-Eesti lõunaosas (?), näit. Hää *lašnu* (MT 43 6), Põhja-Eesti lääneosas, näit. Ris Kiriku k. *lašn* (MT 37 2), Alliklepa k. *lašn* (MT 62 3), *lašn* (MT 125 7), Kei idaosa *lašnd* (Keil 4), Nahkja k. *lašnud* (MT 158 34), Rannamõisa *lašn* (61), *lašnd* (62), Ida-Eestis, näit. Trm *lašņd* (TrmMÜ 80), Avi *käšņd* (HÜTrmKons. 14), *lašnd* (Avin. 54), Kesk-Eestis, näit. Ksi Kaatvere k. *lašņd* (MT 107 19), Pit *lašnd* (PltKons. 4, 19), keskosa *lašnd*, *käšnd* (PltKe. 9), Lahavere k. *lašnd* (MT 7 14), KJn (noorema esindusena) *lašnd*, *käšnd* (LT 4), Oiu k. *käšnd* (KJnMP

II 139, KJnKons. 12, KJnVok. 61), Otiküla *käšND* (ib.), põhjaosa *käšND*, *lašND* (KJnP 20), kiriku ümbrus *lašND* (MT 163 31), Leie k. *lašND* (58), Pil kaguosa *lašND* (PilKa. 10), Maalasti k. *lašND* (LT 2), SJn lõunaosa *lašND*, *käšND* (SJnL 13), Põhjaka k. *lašND*, *käšND* (SJnPõh. 8), *lašND* (i. m.), Lahmuse k. *lašND* (MT 92 3), *käšND* (10), Päraküla *lašND*, *käšND* (LT 3), Vil Valma k. *lašND*, *käšND* (KJnVil. 11), Auksi k. *lašNud* (i. m.), Kõp *lašnd* (KõpKons. 25, 41, KõpVok. 199), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Plv Mammaste k. *lašnu* (EKA 219 5), Setus, näit. Vorohvka k. *lašnu* (MT 99 31).

A₂. *s(t)*-list esindustüüpi leidub Põhja-Eestis, näit. Hag Kohatu k. *lašt* (HagVM), Kos Kimvere k. *lašt* (MT 116 15), Paunküla *lašt* (16), Juu Kaiu v. *lašt* (JuuKai. 12), Mõisaküla *lašt* (MT 120 13), Koe Ärvita k. *lašt* (KoeMS), Ann Sõmeru k. *lašt* (MT 25 2), JMd *lašt* (HÜJMd. 55), Oeti k. *käšt* (JMdMS), Jõe Miiduranna k. *lašt* (MT 146 4), Amb, Kad *lašt* (AmbKadVK), Amb Ojaküla *lašt* (MT 139 2), VMr *lašt* (VMrT), VJg Saara k. *lašt* (MT 83 3), Suigu k. *lašt*, *käšt* (i. m.), Sim *lašt* (SimKV 92), Avanduse k. *lašt* (MT 7i 4), Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe kirdeosa *lašt*, *käšt* (i. m.), Kuu neemed *lašt*, *käšt* (i. m.), Hlj *lašt* (i. m.), VNg *lašt* (i. m.), Lüg *lašt*, *käšt* (i. m.), Jõh Toila k. *lašt* (JõhMS), Vai *lašt* (i. m.), Ida-Eestis, näit. Iis *lašt* (IisKV 17, MÜIis. 26), Tudulinna *lašt* (MT 47 8, MT 104 9), Kesk-Eestis Plt-I, näit. *lašt* (PltKons. 4, PltVok. 56), Pudivere k. *lašt* (MT 7 30), Arisvere k. *lašt* (39).

A₃. *ss*-list esindustüüpi leidub Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe kirdeosa *lasset* (i. m.), Kuu neemed *lasset* (i. m.), Hlj *lasset*, *lassed* (i. m.), VNg *lasset*, (ka:) *lassu* (i. m.), Koila k. *lassu* (VNgM 105), Lüg *lasset* (i. m.), Lüganeuse k. *lasset* (EKA 317 1), Jõh *lassed* (HÜJõh. 128), põhjaosa *lasset* (i. m.), lõunaosa *lassed* (i. m.), Vai *lasset* (i. m.).

B. *škn*-list esindustüüpi leidub enam üksikjuhtumitena, näit. JMd Albu v. *lašknud* (EKA 294 6), Rei Luide k. *lašnud* (MT 77 7), Var (tavaline) *laškn*, *käškn* (HÜVar. 96), Saa Talli v. *käšknu* (MT 70 31), Kod Tossumetsa k. *lašnud*

(MT 88 10), ühtlasemalt Kesk-Eestis, näit. Ksi Laeva v. *lašnud* (MT 157 1), Sjn lõunaosa (harva) *lašknud* (SjnL 14), Kõp (ka:) *käšknud* (KõpKons. 41), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hel Söödi k. *lašknuve* (MT 137 8), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San *lašknu*? (HÜSanL II 80), Ote Vana-Otepää v. *käsknü* (MT 118 3), Nõuni k. *lašknu* (OteMS), Rõn *lašknu* (EKA 224 5), Võn Mäletjärve k. *lašknu* (i. m.), TMr Raadi v. *lašknuva* (EKA 287 4), Lõuna-Eesti keskosas, näit. Rõu Ruuga k. *lašknu*? (RõuRuu. 20), Urv Veriora *lašnu*? (MT 64 17), Urvaste v. *lašknu* (MT 108 9), Plv Rosma k. *käsknü*? (MT 61 4), Peri-Alaküla *lašnu*? (MT 68 7), Ráp Rápina v. *laškno* (MT 78 10), Tooste k. *lašknõ*? (RápT), Setus, näit. Satseri v. *lašknu*? (MÜSeSat. 122), ja Lut-s, näit. *lašknu*? (LutMS).

B₁. *šken*-list esindustüüpi leidub Saaremaal, näit. Jäm Määbe k. *laškend* (JämMS), Khk lõunaosa *laškend* (i. m.), Kaa Upa *laškend* (i. m.), VII Haeska k. *lašken* (VIIMP 16), Lääne-Eesti keskosas, näit. Aud *lašken, käšken* (AudHÜ 19), Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Hls Vana-Kariste v. *lašken* (MT 97 6), *käšken* (10), Pornuse v. *lašken* (MT 45 1), Abja v. *lašken* (HlsMS), Krk Ainja *lašken* (MT 111 1), Karksi as. *lašken* (i. m.), Hel Taagepera v. *lašken* (i. m.), Pst Holstre v. *käšken* (EKA 221 10), Kääriku k. *lašken* (i. m.), Trv Pikru k. *lašken* (MT 19 10), Ämmuste k. *lašken* (TrvMS), Kaubi k. *lašken* (i. m.), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. San *laškenu* (MÜSan. 33), Mäe k. *käšken* (MT 63 10), Lauküla *laškenu* (MT 136 5).

B₂. *škun*-list esindustüüpi leidub Lõuna-Eesti edelaosas, näit. Krl *laškunu*? (KrlHÜKons. 30, KrlMÜ 171, 172, 173), Ahejärve k. *laškunu* (MT 131 8), Koemetsa k. *laškunu* (MT 150 11), Har Mõniste v. *laškunu* (MT 44 8), Koikküla *laškunu* (MT 115 23), *käškünü* (1), Laanemetsa k. *laškunu* (30), Saru k. *laškunv* (MT 150 10, 18).

B₃. *škan*-list esindustüüpi on märgitud Saaremaalt Mus-st Võhma k. (?) *laškand* (MT 109 5) ja Lei-st, näit. *laškanu* LeiV 12).

kse-verbi juures on esindustüübid eelmistega üsna sama-

sed. Nii kohtame sel puhul eesti murdeis järgmisi esindustüpe:

A. *šn*-list esindustüüpi on märgitud Kesk-Eestist, näit. Äksi Raigastvere k. *jõšnu* (EKA 227 9), ja kogu Lõuna-Eesti murdealalt, näit. Trv põhjaosa *jõšnu* (MT 17 2), Hls *jõšnu* (HlsMS), Krk Karksi as. *jõšnu* (i. m.), Hel Taagepera v. *jõšnu* (i. m.), Krl Käärikmäe *jõšnu*? (MT 15 2), Ote Pühajärve v. *jõšnuva* (MT 132 49), Puh *jõšnu* (PuhMS), TMr Raadi v. *jõšnu* ~ *jõšno* (TMrR 47), Urv Veriora *jõšnu*? (MT 64 27), Plv Rosma k. *jõšnu*? (MT 61 3), Lei *đūðznu* (LeiV 13)

A₁. *šn*-list (resp. pika diftongiga või ülipika vokaaliga) esindustüüpi leidub Muh-s, näit. Igaküla *juõsn* (EK 1926 121), Hiiumaal, näit. Emm Viiterna k. *jõšnd* (MEMM.), Tilga k. *jõšnd* (MT 161 18), Lääne-Eesti põhjaosas, näit. Mär Orgita-Nõmmeotsa k. *jõšnd* (MT 67 31), Rid Tuuru k. *jõšnd* (RidMS), Lääne-Eesti keskosas, näit. Vig Säälä k. *jõšnd* (VigMS), Kse Laulepa k. *jõšnud* (KseMS), Hõbesalu k. *jõšn* (KseMS), Mih Piisu k. *jõšnd* (i. m.), PJg — Tor piiril *jõšnd* (PJgTor. 18), Vän lõunaosa *jõšnd* (VänL 12), Linnu k. *jõšnd* (MT 42 3), Kelgu k. *jõšnud* (i. m.), Pär põhjaosa *jõšnd* (PärP 12), Lääne-Eesti edelaosas, näit. Tõs *jõšnd* (TõsKons. 31), Kastna k. *jõšn* (MT 112 1), Ermistu k. *jõšn* (TõsMS), Lääne-Eesti lõunaosas, näit. Hää Arumetsa k. *jūšnu* (MT 43 13), Alevi k. *jūšnu* (HääMS), Saa Lindi k. *jūšnu* (MT 70 37), Põhja-Eestis, näit. Ris kiriku ümbrus *juosn* (MT 62 6), Alliklepa k. *jõšn* (MT 84 10), Hag Kohatu k. *juõšnd* (HagVM), JMd Albu v. *jõšnd* (EKA 294 1), Ida-Eestis, näit. Trm Näduvere k. *jõšnd* (MT 54 1), Kesk-Eestis, näit. Plt keskosa *jõšnd* (PltKe. 11), Raasna k. *jõšnd* (PltMS), KJn *jūšnud* (KJnMP I 49), Päovere as. *jõšnd* (MT 51 15), Leie k. *jūšnd* (MT 163 76), SJn Lahmuse k. *jõšnd* (MT 92 8), Põhjaka k. *jõšnd* (SJnPõh. 15), *jõšnd* (i. m.), Pil kaguosa *jõšnd* (PilKa. 12), Kõp *jūšnd* (KõpKons. 25, 199), Lõuna-Eesti põhjaosas, näit. Ote Nüpli k. *jõšnu* (MT 138 12), Rõn Koruste k. *jõšnu* (i. m.), Kam Kärevere v. *jõšnu* (MT 130 19).

A₂. *š(t)*-list (resp. ülipika vokaaliga või pika diftongiga)

esindustüüpi on märgitud Põhja-Eestist, näit. Kos Kimvere k. *jōšt* (MT 116 12), Juu Kaiu v. *jōšt* (JuuKai. 15), Toomja k. *jōšt* (MT 120 4), Mõisaküla *juost* (14), JMd Kaalepi k. *juost* (JMdMS), Amb, Kad *juost* (AmbKadVK), VJg Roela k. *juost* (VJgKons. 31), Saara k. *juāšt* (MT 83 4), Kirde-Eesti rannikumurdeist, näit. Jõe kirdeosa *juost* (i. m.), Kuu neemed *juost* (i. m.), Hlj *juost* (i. m.), VNg *juost* (i. m.), Lüg *juost* (i. m.), Jõh Toila k. *juost* (JõhMS), Vai *juost* (i. m.), Ida-Eestist, näit. Iis Uhe k. *juāšt* (MUhelis. 25), Kesk-Eestist Plt-lt, näit. Raasna k. (ka :) *jōst* (PltMS).

A₃. ss-list esindustüüpi leidub Kirde-Eesti rannikumurdeis, näit. Jõe kirdeosa *juosset* (i. m.), Kuu neemed *juosset* (i. m.), Hlj *juosset*, *juossed* (i. m.), VNg *juosset* (i. m.), Lüg *juosset* (i. m.), Jõh põhjaosa *juosset* (i. m.), Toila k. *juosset* (JõhMS), lõunaosa *juossed* (i. m.), Vai *juosset* (i. m.).

B. ksn-list esindustüüpi on märgitud Hiiumaalt, näit. Rei Jõeranna k. *jōksnūd* (EKA 176 5), Ülende k. *jōksnūd* (ReiMS), Põhja-Eestist, näit. Kei Ilmatu k. *jōksnūd* (MT 158 59), Kad Eru k. *juōksnūd* (MT 160 11), Ida-Eestist, näit. Iis Uhe k. *juāksend* (MUhelis. 25), Trm Vaiatu k. *jōksnūd* (MT 82 11), Lullikatku k. *jōksnūd* (2), Kod Tossu-metsa k. *jūksnūd* (MT 88 9), Kesk-Eestist, näit. MMg Kas-sema k. *jūksnūd* (MT 152 7), Vil Auksi k. *jōksnūd* (i. m.).

C skn-list esindustüüpi on märgitud Lõuna-Eestist, näit. Ote Nõuni k. *jūšknu* (OteMS), Lut *jūsknu* ? (LutMS).

C₁. sken-list esindustüüpi leidub Saaremaal, näit. Khk lõunaosa *jōškend* (i. m.), Mus Võhma k. *jōškend* (MT 109 1), ja Lõuna-Eesti lääneosas, näit. Krk Ainja *jūšken* (MT 111 3), Pst Holstre v. *jūšken* (MT 33 12), Kääriku k. *jōšken* (i. m.), San Kurevere k. *jūškenu* (EKA 220 19).

C₂. skun-list esindustüüpi on märgitud Lõuna-Eesti edelaosast, näit. Har Mõniste v. *jūškunu* ? (Har Mõn. 34), *jōškunu* ? (HarMS).

Kui võrdleme kõnesoleva kolme verbitüübi esindusvahe-kordi, siis märkame nende juures suurt ühtlust. Esitatud andmestiku kohta tuleb üldiselt tähendada, et kõik muud tüübid päale *kušknu*, *lasknu*, *jōksnūd* omavad kindlama-

kujulisi ja ühiseid esinemisalasid. Tüüp *kušnu, lašknu, jōksnUD* aga esineb võrdlemisi sporaadiliselt päämiselt Lõuna-, Kesk- ja Ida-Eesti piirkonnas muude esindustüüpide kõrval.

Minnes üksikute esindustüüpide vaatlemisele tuleb kõige-päält kõne alla võtta *kušnu, lašnu, jōšnu*-tüüpi esindus. Omalt levinemisalalt on see kõige suuremal maa-alal esi-nev tüüp Eestis. Nii on seesugune esindus murdeomaseks põhiesinduseks peetav Lääne-Eesti lõunaosas (*kse*-tüüpi verbi kohta puuduvad näited), Ida-Eestis (*kse*-tüüpi verbi kohta puuduvad siitki näited), Kesk-Eesti idaosas ja kogu Lõuna-Eestis. Mujalt puuduvad selle tüübi kohta andmed ja tõe-näoselt seda ei esine. Kuid selle tüübi kohta tuleb tähele panna asjaolu, et see oma esinemisalal ei ole sugugi üht-laselt-ainuline. Kõigepäält kohtab *kušnu, lašnu, jōšnu*-tüübi esinemisalal ilma kindla keskuseta laialipillatult *kušknu, lašknu, jōksnUD*-tüüpi juhtumeid. Teiseks esineb lääne-eestilise tüübiga ühesuguseid *kušnu, lašnu, jōšnu*-juhtumeid sama laialipillatud iseloomuga Lõuna-Eesti põhja- ja keskosas, samuti Setus. Kolmandaks leidub Lõuna-Eesti lääneosas ja San-s kindlamakujulise esindustüübina *kušken, lašken, jūšken*-tüüpi esindust, mis *se-, ske*-lises verbitüübis on täielikult maksvusele pääsenud. Neljandaks leidub Lõuna-Eesti edelaosas sellele murdealale iseloomustavat *laškunu?*, *jūškunu?*-tüüpi esindust. Viierendaks kohtab Ida-Eestis *pešt, lašt, juošt*-tüüpi esindust.

Kui võrdleme *kušnu, lašnu, jōšnu*-tüüpi esindust tema esinemisalal kohatavate teisetüübiliste esindustega, siis peame nii geograafilistel põhjustel kui ka üksikute keelen-dite esinemisvahekorra iseloomu arvesse võttes jõudma otsu-sele, et sel maa-alal on *kušnu, lašnu, jōšnu*-tüüp algsema ja murdeomasema värvinguga kui teised tüübid. Kui veel siia juurde arvata, et see esindustüüp kõigis kolmes eri verbitüübis on ühtmoodi häälikuseaduslik algupärase alg-soome konsonantse liitumise esindus (< **kusnut* : **kusnuδe-*, **lasnut* : *lasnuδe-*, **jōsnut* : **jōsnuδe-*), siis ei tohiks jääda kahtlust, et see on tema praegustel esinemisaladel algu-pärane ja murdeomane põhitüüp.

Mis puutub *kušnu*, *lašnu*, *jõšnu*-tüübi maa-alal esinevaise muudesse esindustüüpidesse, siis peaksid need järelikult olema sel või teisel määral ses piirkonnas hilisemalt tekkinud kas ühenduses naaberaladega või iseseisvalt.

Vaatleme neid lähemalt. Tüübi *kušknud*, *lašknud*, *jõšknud* puhul näeme, et see on kõige sagedam *ske*-tüüpi verbides, kus selle esinemine koondub peamiselt Lõuna-Eesti murdealale. Teistes verbitüüpides on see enam üksikuhtumiti kohatav. Seejärgi võib arvata, et siin on tegemist just *ske*-verbidest aluse saanud hilisema analoogilise moodustusega muude algsoome vokaalselt liitunud verbide eeskujul. Murdeomaseks ei saa seda tüüpi praegu kuskil eesti murdeis pidada ega ole seda põhiliselt nähtavasti ka varemini olnud. Teist lõuna-eestilist alatüüpi *kušnu*, *lašnu*, *jõšnu* ei saa lahus käsitleda lääne-eestilisest *kušnd*, *lašnd*, *jõšnd*-esindustüübist. Viimane esineb käepärast-olevate andmete järgi murdeomase tüübina kaunis suurel maa-alal, nagu Saaremaa idaosas, Hiiumaal, kogu Lääne-Eesti mandril (välja arvatud lõunaosa), Põhja-Eesti lääneosas ja Kesk-Eesti lääneosas.

Häälikuliselt on seda esindust võimalik seletada kahel viisil: kas *lašknud* jm. tüübi põhiesindusest lähtudes (*lašknud* >> *lašnd*), kusjuures oleks tegemist klusiili kadumisega kahe dentaalkonsonandi vahelt, või *lašnud* jm. tüübi põhiesindusest lähtudes, kus *pešnud*, *lašnud*, *jõšnud* vormidest üldise *-nud* > *-nd* muutuse tagajärjel on saadud täiesti mõistetavalt *pešnd*, *lašnd*, *jõšnd* jm. esindustüüp.

Kaaludes nende kahe võimaluse vahel huvitab kõigepeält häälikumuutuse *skn* > *sn* võimalikkus *lašnd*, *pešnd*, *jõšnd*-esindustüübi maa-alal. Võrreldes Mär *lašma* (MärMS), Kse *lašma* (~ *laškma*, KseMS), Tõs *lašma* (TõsMS), Tor *lašma* (TorMS) jne. keelendeid, näib see häälikuliselt võimalik olevat. Kuid komplitseeritumaks teeb selle võimaluse asjaolu, et see muutus häälikuliselt võis sündida ainult *ske*-tüüpi verbides, ja alles säält pidi teistesse verbitüüpidesse muude samaesinduslike konsonantse liitumise vormide vahendusel edasi minema. Näeme aga, et esindus on kõigis kolmes verbitüübis väga ühtlane ja ei esine kuskil

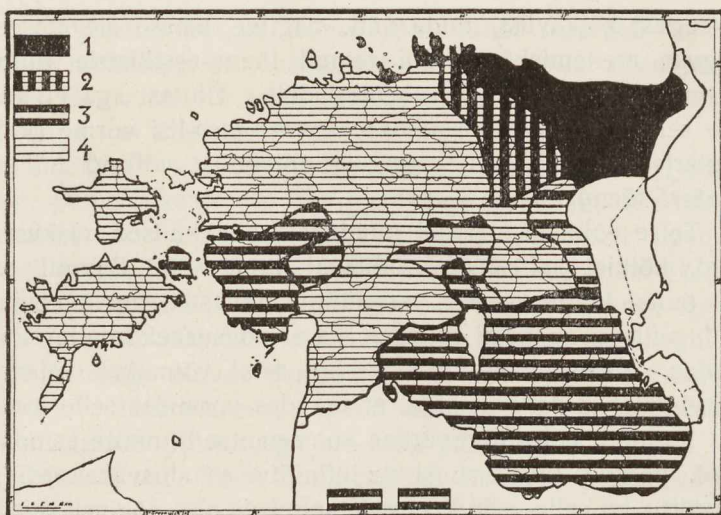
niisugust kõikuvust, mida näit. nägime omase olevat seesuguse arenemiskäigu läbi teinud lõuna-eestilistele tüübi *lašnu*, *kušnu* esindusvahekordadele. Ühtlasi aga ei leia me sel alal võimalikke *pešnud*, *lašnud nud*-lisi vorme (vrd. materjaliesitust!) mis, niisugust võimalust võiksid mingil määral tõendada.

Teise võimaluse puhul puuduvad häälikulised raskused (vrd. kõikjal sufiksit *-nd* näitavat esindust!). Samuti on sel puhul kõigil kolmel verbitüübil ühtlaselt samad eeldused, millega on hästi seletatav ka esindusvahekordade suur ühtlus. Tähtsaimaks motiiviks aga teise võimaluse eelistamisel tuleb pidada asjaolu, et muudes vormides selle maaala murdeis säilib algupärane konsonantse liitumise esindus (vrd. passiivi preesensi ja *da*-infinitiivi esindusvahekordi!), mistõttu ka selle esindustüübi puhul ei ole põhjust teisiti arvata.

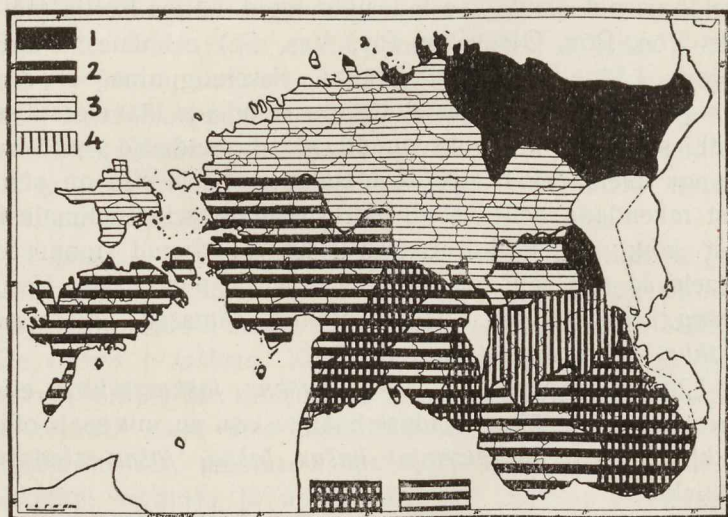
Mis puutub aga *pešnd*, *lašnd*, *jõšnd*-tüübi esinemisse *kušnu*, *lašnu*, *jõšnu*-tüübi esinemise ääremail, siis on see loomulikuks agressiivse esindustüübi edasitungimiseks peetav. Seevastu tuleks *kušnu*, *lašnu* jm. tüüpi maa-alaliselt eraldiseisvaid alatüübi esindusjuhtumeid Lõuna-Eestis (näiteks Võn, Rõn, Ote, Kam, Plv, Vas, Se) eelmistest eraldi hoida. Lääne-Eesti esindustüübi sissetungimine ei saa siin geograafilistel põhjustel küsimusse tulla ja lääne-eestilise tüübi samaseks arenguks puuduvad siin eeldused (vrd. *-nu* lõpuga keelendeid!). Näib tõenäone, et just siin on põhjust rakendada selle esindustüübi esimest seletusvõimalust, sest kõik olulisemad Lääne-Eestis puudunud tunnused kõnelevad siin selle poolt. Seega oleksid need Lõuna-Eesti *kušnu*, *lašnu*-tüübi esindusjuhtumid samased hilisemate *kušnu*, *lašnu*-tüübi juhtumitega.

Ühtlasi pandagu siin tähele *kušnu*, *lašnu*-tüübist erinevat asjaolu: *jõšnu*-esinduse häälikuseisu *šn*, mis saab olla tekkinud *lašnu* jm. eeskujul *kušnu*, *lašnu*, *jõšnu*-esinduse põhialuselt.

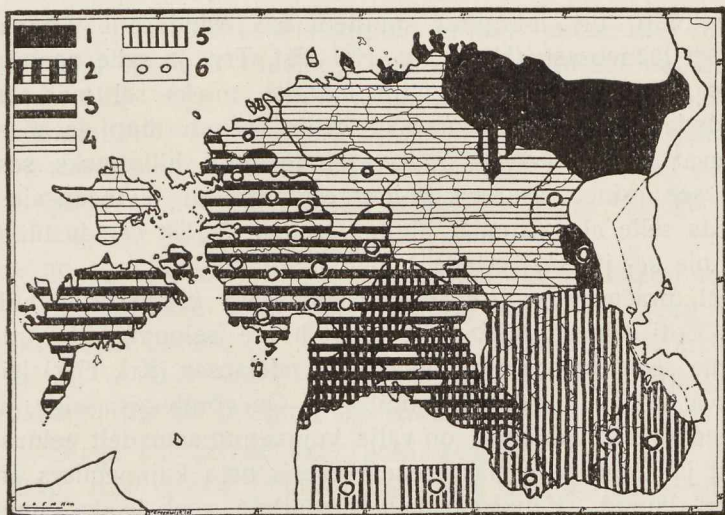
Kaks järgnevat *kušnu*, *lašnu*, *jõšnu* jm. esindustüübi levinemisasalas esinevat alatüüpi on märgitud päris kindlaist maa-alalisist keskusist. Neist esimene, *kušken*, *lašken*, *jõš-*

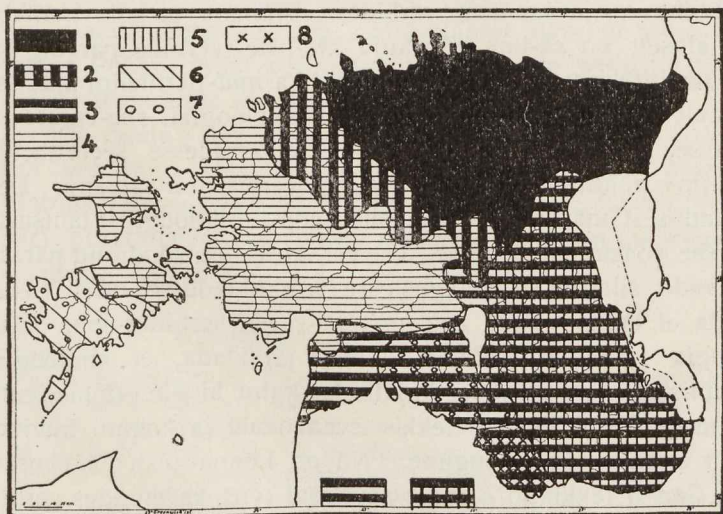
Kaart nr. 1. Passiivi preesensi esinduse üldjooned *se-*, *ske-*, *kse-*verbides. 1 — *pessa*, *lassa*, *juossa*, *peššašše* jm.; 2 — *peššašše*, *laššašše* jm., aga *jõštašše* jm.; 3 — *peštašše*, *laštašše*, *jõštašše* jm.; 4 — *peštakse*, *laštakse*, *jõštakse* jm.

Kaart nr. 2. Infinitiivi esinduse üldjooned *se-*verbides. 1 — *pessa*, *kussa* jm.; 2 — *pešta*, *kušta*; 3 — *pešta*, *kušta*; 4 — *peške*, *kuške*.

Kaart nr. 3. Infinitiivi esinduse üldjooned *ske*-verbides. 1 — *lassa*, *kassa* jm.; 2 — *lašsa*, *aga laštes*; 3 — *lašta*, *käšta* jm.; 4 — *lašta*, *käšta* jm.; 5 — *laške*, *käške*; 6 — *laška*.

Kaart nr. 4. *nut*-partitsiibi esinduse üldjooned *se-*, *ske-*, *kse-*verbides. 1 — *lašt*, *pešt*, *juošt* jm., 2 — *lašt*, *pešt* jm. ~ *lašnD* jm.; 3 — *lašnuD*, *pešnuD* jm.; 4 — *lašnD*, *pešnD* jm.; 5 — *laškn*, *mešknu* jm.; 6 — *kusend*, *pesend* jm.; 7 — *lašken*, *mešken* jm.; 8 — *laškun* jm.

ken-tüüp, on märgitud murdeomase esindusena Lõuna-Eesti lääneosast (Hls, Krk, Hel, Pst, Trv) ja selle naabrusest San-st. Nagu varemini märgiti, tuleks sel maa-alal pidada algselt murdeomaseks *šn*-list esindustüüpi ja käesolevat *kušken*, *lašken*, *jōšken*-esindustüüpi hilisemaks, sest et see esineb saarena *šn*-lise esindustüübi levinemisas. Seda selle ala varamat algupärasemat *šn*-list esindustüüpi ei ole *se*- ja *ske*-verbide puhul märgitud, küll aga on see veel praegugi valitsevam-murdeomasem *kse*-verbi puhul.

Eriti selgesti tuleb esile tüübi hiline iseloom, kui võrdleme seda naabruses Lõuna-Eesti edelaosas (Krl, Har) leiduva *laškun*?, *jōškun*?-tüübiga. On võrdlemisi selge, et need tüübid mõlemad on välja kujunenud samadelt eeldustelt ja kõige hilisemas arenemisfaasis oma kujunemises eriteed läinud. Eelmisele kahele tüübile veel lisaks tuues Lei *laškan*-tüübi, võime juba asja vaadelda avaramal taustal.

Nende esinduste vahekordi on teisiti raske mõista, kui lähtudes Lõuna-Eesti põhilisest *šn*-lisest esindustüübist, mis sel maa-alal veel praegugi esineb algupärasema esindustüübina *se*- ja *kse*-lisis verbides. Viimane asjaolu näitab, et algselt on *sk*-line tüvekaju *ske*-liste verbide paradigma vokaallitelisist vormidest tunginud ka *nud*-partitsiipi muude, ainult vokaalselt liitunud verbide analoogial. *ske*-verbidest on see edasi nihkunud ka *se*-, *kse*-verbidesse seetõttu, et *šn*-line põhitüüp oli kõigil kolmel verbitüübil samane. Lei esindustest märkame, kui sellele anda kronoloogilist tähtsust, et see edasinihkumine *se*-, *kse*-verbidesse on sündinud pärast leivude siirdumist praegustesse asukohtadesse, sest Lei-s seda ei kohta. Küll aga on Lei-s *ske*-verbides juba analoogia mõjunud. Ühtlasi võime järeldada, et analoogia sündis *škn*-lise esinduste kujuliseks, kuhu hiljem (võimalikult viimase 300 a. kestel) tekkis švaavokaal ja koguni huvitavalt eri murdeis erisugune. Nii on Lõuna-Eesti lääneosas (ja San-s) tekkinud *e*-line švaavokaal (vrd. ka muudes verbitüüpides *añden* jm.). Lõuna-Eesti edelaosas on tekkinud *u*-line švaavokaal arvatavasti järgneva silbi *u* mõjul (vrd. *añdunu*?, kuna *e*-lise puhul on *lašken* jm.). Lei-s aga on tekkinud *a*-line švaavokaal.

Mis puutub Mus-st märgitud *laškanD*-juhtumisse, siis ei ole siin tegemist tüpoloogiliselt sama nähtusega kui Lei-s. Mus *a*-line kuju on redutseeritud *e* häälduse veidi ebatäpne märkimisviis, sest Sa järgsilpides redutseeritud *e* hääldus on suuresti kõikuv *a* ~ *ɜ* ~ (harvemini isegi) *ɔ̃* ~ *ɔ̃* ühelt poolt, ja järgsilpide redutseeritud *a* hääldus *v* ~ *ɔ̃* ~ (harvemini) *ɔ̃* ~ *ɜ* teiselt poolt.

Sama hilisema vokaali vaheletekkimine on sündinud ka Saaremaa lääne- ja keskosas, kus *se*-verbides on muud selle verbitüübi paradigma *se*-lised kujud *sk*-ühendit vältinud ja nii on esindus siin iseseisvalt *pesend*, *kusend*. Niisugune üksikjuhtum on märgitud ka Krl-st.

Seega on jäänud veel põhja-eestiline *pest*, *last*, *jõst*-tüüp, mis esineb Põhja-Eestis (välja arvatud lääne-edela-serv), Kirde-Eesti rannikumurdeis ja (rööpesindusena) selle ala naabruses Plt-1, Iis-s.

Siin võiks olla tegemist kahe võimalusega: kas 1. *pešnud*, *lašnud*, *jõšnud* > *pešnt*, *lašnt*, *jõšnt* > *pešt*, *lašt*, *jõšt*, või 2. soome-laenulise esinduse (*pesset* :) *pešt* (< *pessüt*) jm. ulatuslikuma levikuga. Mis määral üks või teine võimalus Põhja-Eestis küsimusse tuleb, ei ole võimalik käesolevas ühenduses otsustada.

Mis puutub aga Kirde-Eesti rannikumurretesse, siis kuulub see tüüp otseselt ühendusse *pesset*, *lasset*, *juosset*-tüübiga: singularis *pešt*, *lašt*, *juõšt* (< *pessüt*, *lassut*, *juosut*), pluuralis *pesset*, *lasset*, *juosset*. Tüüp on laenesindus vastavast soome tüübist.

Kasutatud allikad (lühenditega).

AmbKadVK = E. T a m m a r, Ambla ja Kadrina vähemaid küsimusi. 1933. AES nr. 168. — as. = asundus. — AudHÜ = A. B u e r, Audru murde häälikulooline ülevaade. 1929—1930. AES nr. 29. — Avin. = A. A a v i k, Häälikuloolisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi erijooni Avinurme murdes. 1933. EKA nr. 295. — EK = Eesti Keel. 1922 — Tartu. — EKA = Eesti Keele Arhiiv. — EKMHA = H. K l e i n, Eesti-Kirde murrete häälikutelu peajoontes. EKA nr. 55.—EKSKons. = H. K l e i n, Eesti kirdemurrete ja soome keele häälikuline vahekord. Konsonantism. EKA nr. 33. — EmmMS = Emmaste murdesõnastik. AES. — HagVM = R. L a a n e s, Hageri verbi morfoloogiat. 1936. AES nr. 183. — HarMõn. = E. P a a s, Häälikulisi erijooni Hargla-Mõniste murdest. 1930. EKA nr. 96. — HASan =

A. Meiešaar, Häälikulugu Sangaste murdest. 1928. AES nr. 103.—HljRKons. = H. Klein (Rajamaa), Haljala rannamurde konsonantism. 1926. AES nr. 30. — HlsM = H. Jakobson, Jooni Halliste murdest. EKA nr. 235. — HlsMS = Halliste murdesõnastik. AES. — HlsMVok. = I. Org, Halliste murde vokalism. 1931. AES nr. 34. — HääHA = A. Johnson, Hädemeeste kihelkonna murde häälikute ajalugu. 1923. AES nr. 41. — HääMS = Hädemeeste murdesõnastik. AES. — HääMÜ = S. Soosaar, Hädemeeste kihelkonna morfoloogia. Verb. 1927. AES nr. 39. — HääVok. = A. Johnson, Hädemeeste kihelkonna murde vokalism. 1923. AES nr. 40. — HÜHls. = A. Raudsepp, Morfoloogiline ülevaade Halliste murdest. AES nr. 133. — HÜJMd. = H. Klein (Rajamaa), Lühike ülevaade Järva-Madise kihelkonna murde häälikute ajaloost. Konsonandid. 1923. AES nr. 49. — HÜJöh. = M. Blum, Häälikulooline ülevaade Jõhvi kihelkonnast. 1929. AES nr. 46—47. — HÜLüg. = M. Blum, Häälikulooline ülevaade Lügana kihelkonnast. 1929. AES nr. 68. — HÜOte. = E. Paas, Häälikulooline ülevaade Otepää murdest. 1928. AES nr. 73. — HÜPJg. = S. Tanning, Häälikulooline ülevaade Pärnu-Jaagupi murdest. 1929. AES nr. 83. — HÜRapHKab. = E. Tikk, Häälikulooline ülevaade Rapla kihelkonnast Harju-Kabala vallast. 1929. AES nr. 86. — HÜRäp. = E. Hõlpus, Häälikulooline ülevaade Räpina murdest. 1929. AES nr. 94. — HÜSanL = E. Päss, Häälikajalooline ülevaade Lõuna-Sangastest. I Konsonandid. 1923—1924. AES nr. 104.—II Vokaalid, AES nr. 105. — HÜTrmKons. = M. Sakson, Häälikajalooline ülevaade Torma murdest. Konsonantism. 1923. AES nr. 109. — HÜVar. = K. Lillimägi, Häälikulooline ülevaade Varbla kihelkonna murdest. 1929. AES nr. 42. — IhHP = K. Must, Ihasalu neeme murde häälikuteloo peajooned. 1932. EKA nr. 189. — Iislm. = L. Uustalu, Häälikuloolisi ja sõnavaralisi erijooni Iisaku kihelkonnas Imatu külas. 1933. EKA nr. 322. — IisKV = M. Lepik, Iisaku konsonantism ja vokalism. 1924. AES nr. 43. — IisMS = Iisaku murdesõnastik. AES. — i. m. = isiklikud märkmed. — IVaiKons. = A. Malm, Konsonantism Vaivara kihelkonna idas. 1929. EKA nr. 240. — JMdMS = Järva-Madise murdesõnastik. AES. — JuuKai. = L. Hammerman, Murdejooni Kaiu vallast. EKA nr. 309. — JuuKons. = K. Mihkla, Juuru konsonantism. 1926. AES nr. 44. — JöhMS = Jõhvi murdesõnastik. AES. — JämAns. = T. Kaljo, Häälikmuutuste levinemine Jämaja ja Anseküla kihelkonnas. 1926. EKA nr. 58. — JämKons. = K. Kurgvel, Jämaja konsonantism. EKA nr. 394. — JämMS = Jämaja murdesõnastik. AES. — k. = küla. — KadLKons. = H. Bahman, Lõuna-Kadrina murde konsonantism. 1927. EKA nr. 129. — KamL = P. Palk, Häälikulisi murdejooni Kambja valla iõunaosast. 1932. EKA nr. 196. — Keil = M. Palisoo, Murdejooni Keila kihelkonna idast. 1929. EKA nr. 313. — KhnKons. = A. Saaberck (Saareste), Häälikulooline uurimus Kihnu murdest. Konsonandid. 1920. EKA nr. 3. — KJnKons. = A. Anni, Kolga-Jaani konsonantism. 1922. AES nr. 64. — KJnMP = A. Anni, Kolga-Jaani murde peajooned. I Konsonantism. II Vokalism. EKA nr. 6. — KJnP = J. Kõosaar, Häälikulisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi erijooni Kolga-Jaani kihelkonna põhjaosast. 1933. EKA nr. 321. — KJnVil. = L. Suigusar, Häälikulisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi jooni KJn khk. Kaavere, Leie ja Vil khk. Valma külast. 1932. EKA nr. 45. — KJnVok. = A. Anni, Kolga-Jaani vo-

kalism. 1922. AES nr. 63. — KlusHol = F. Juhkamson, Klusiilide ja nende nõrkade vastete esindus Holstre murdes. 1928. EKA nr. 163. — KodD = L. Kettunen, Lautgeschichtliche Untersuchung über den kodaferschen Dialekt. (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XXXIII). 1913. Helsinki. — KoeKV = A. Riisberg, Koeru kihelkonna konsonantism ja vokalism. 1922. AES nr. 65. — KoeMS = Koeru murdesõnastik. AES. — KonsMärKa. = A. Kask, Konsonantism Märjamaa kaguosast. 1926. AES nr. 71. — KrlHÜKons. = E. Jaska, Karula murde häälikulooline ülevaade. Konsonantism. 1927. AES nr. 51. — KrlMS = Karula murdesõnastik. AES. — KrlMÜ = E. Jaska, Karula murde morfoloogiline ülevaade. 1927. AES nr. 135. — KseHÜ = J. Arike, Karuse murraku häälikulooline ülevaade. 1928. AES nr. 57. — KseMS = Karuse murdesõnastik. AES. — KseVok. = A. Tiitsmaa, Karuse vokalism. 1922. AES nr. 53. — KsilaeHÜ = P. Berg, Kursi kihelkonna Laeva murde häälikulooline ülevaade. 1926. AES nr. 62. — KsilaeVok. = P. Berg, Kursi kihelkonna Laeva murde vokalism. 1926. AES nr. 61. — KuuKons. = L. Pärt, Kuusalu konsonantism. I—II. 1922—1926. AES nr. 59—60. — KõpKons. = O. Looorits, Kõpu murde konsonantismi pääjooned. 1922. AES nr. 4-a. — KõpVok. = O. Looorits, Kõpu murde vokalismi pääjooned. 1922. AES nr. 4-b. — LeiMS = Leivu (Koiva) murdesõnastik. AES. — LeiV = V. Niilus, Verbe. Iisene, Paikna. 1936. AES nr. 181. — LeiMV = V. Niilus, Leivu murret. Morfoloogiat. Verb. 1936. AES nr. 184. — LihAH = A. Grimm, Häälikulisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi erijooni Lihula kihelkonnast Alaküläst ja Helvatist. 1933. EKA nr. 323. — LutKV = P. Voolaine, Lutsi konsonantism ja vokalism. AES nr. 180. — LutMS = Lutsi murdesõnastik. AES. — MEMm. = P. Palmeos, Morfoloogilisi näiteid mõne Emmaste verbi kohta. 1934. AES nr. 163. — MPil. = M. Kilik, Murdejooni Pilstvere kihelkonnast. 1928. EKA nr. 116. — MS = Murdesõnastik. AES-i sõnavaralised murdekogud. — MT = Murdetekstid. AES-i murdetekstikogude seeria. — MÜhelis. = H. Juulman, Morfoloogilisi erijooni Uhe külast Iisakust. 1932. EKA nr. 157. — Musl = M. Kindlam, Häälikulisi ja morfoloogilisi erijooni Mustjala kihelkonna idaosast. 1934. EKA nr. 324. — MärM = R. Tomson, Murdejooni Märjamaa kihelkonnast. 1932. EKA nr. 188. — MärMS = Märjamaa murdesõnastik. AES. — MÜHel = L. Millerson, Morfoloogiline ülevaade (verb) Helme murde lõunaosast. 1927. AES nr. 154. — MÜlis. = M. Blum, Morfoloogiline ülevaade Iisaku kihelkonna murdest. Verbid. 1927. AES nr. 136. — MÜJMd. = M. Priideman, Morfoloogiline ülevaade Järva-Madise murdest. 1927. AES nr. 138. — MÜSan. = A. Meiesaar, Morfoloogiline ülevaade Sangaste murdest. 1927. AES nr. 148. — MÜSeSat. — A. Kask, Morfoloogiline ülevaade näidetes Setu murdest Satseri nurgast. 1927. AES nr. 159. — OteMS = Otepää murdesõnastik. AES. — PalMÜ = S. Põlluman, Palamuse murde morfoloogiline ülevaade. 1929. EKA nr. 173. — PartitsIis. = M. Blum, -*nud* partitsiip Iisaku kihelkonna murdes. 1927. AES nr. 137. — PilM = I. Steenberg, Häälikulisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi jooni Pilstvere murdest. 1932. EKA nr. 291. — PilKa. = L. Määr, Murdejooni Pilstvere kagupoolsest osast. 1928. EKA nr. 115. — PjgTor. = E. Grossman, Murdejooni Pärnu-Jaagupi ja Tori kihelkondade piirilt. 1932. EKA nr. 166. — PltKe. = O. Kampuš, Murdejooni Põltsamaa kihelkonna keskosast. 1928. EKA

nr. 117. — PltKons. = A. J ü r g e n s, Põltsamaa konsonantism. 1923 kuni 1924. AES nr. 79. — PltPKons. = A. J ü r g e n s, Põltsamaa kihelkonna põhjapoolse osa konsonantismi pääjooned. EKA nr. 103. — PltVok. = A. J ü r g e n s, Põltsamaa vokaalid. AES nr. 78. — PltMS = Põltsamaa murdesõnastik. AES. — PlvKiu. = H. K u s l a p u u, Kiuma valla konsonantism. 1930. EKA nr. 83. — PlvMS = Põlva murdesõnastik. AES. — PuhHP = H. O s m a n, Puhja murde häälikajaloolised peajooned. EKA nr. 49. — PärP = E. K u u t a n, Murdejooni Pärnu kihelkonna põhjaosast. 1929. EKA nr. 82. — PärT = A. S a n g, isiklikud teated Pärnu kihelkonnast. — RakL = H. G r u b e, Häälikulisi tähelepanekuid Rakvere valla murdest. 1930. EKA nr. 139. — RapRaik. = L. K u t s e r, Häälikulisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi erijooni Raikküla murdest. 1933. EKA nr. 359. — ReiMS — Reigi murdesõnastik. AES. — RidMS = Ridala murdesõnastik. AES. — RisKons. = J. V ä i n a s t e, Risti kihelkonna murde konsonantism. 1924. AES nr. 88. — RisMS = Risti murdesõnastik. AES. — RõuMS = Rõuge murdesõnastik. AES. — RõuRuu. = H. E l l e r, Rõuge (keskosa) konsonantism ja vokalism. 1927. AES nr. 93. — RápT = P. V o o l a i n e, isiklikud teated Rápina kihelkonnast. — SaaH = L. L e p p, Saarde murde häälikulugu. 1929. AES nr. 95. — SaaJää. = M. S o o - P u u s e p p, Murdejooni Saarde kihelkonna lõuna-kagust (Jäärja vald). 1929. EKA nr. 80. — SaaKons. = A. U n i v e r, Saarde murde konsonandid. 1924. AES nr. 96. — SimKV = V. M e t s a m ä r t, Simuna kihelkonna konsonantism ja vokalism. 1929. AES nr. 100. — SimV = H. O l d e r m a n, Häälikulisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi erijooni Simuna Veneverest. 1933. EKA nr. 169. — SjnL = V. M e t s a m ä r t, Murdejooni Suure-Jaani kihelkonna lõunaosast. 1928. EKA nr. 112. — SjnPõh. = P. P a l m e o s, Häälikulisi ja morfoloogilisi erijooni Suure-Jaani kihelkonna Põhjaka külast. 1933. EKA nr. 320. — SVKaa. = V. K l a u r e n, Mõned süntaktilised vahekorrad Kaarma kihelkonnast. 1926. AES nr. 14. — TMrR = S. R e i n h o l d, Häälikulisi ja morfoloogilisi murdejooni Raadi valla Kõrvekülást. 1932. EKA nr. 328. — TorKons. = R. J a n n o, Tori konsonantism. AES nr. 112. — TorMS = Tori murdesõnastik. AES. — TrmMS = Torma murdesõnastik. AES. — TrmMÜ = B. S ö ö t, Torma murde morfoloogiline ülevaade. 1927. AES nr. 147. — TrvMS = Tarvastu murdesõnastik. AES. — TrvP = J. R ö k s, Tarvastu-Põhja murde häälikajalooline ülevaade. 1925. EKA nr. 297. — TrvPKons. J. R ö k s, Konsonandid Tarvastu-Põhja murdes. Häälikajalooline ülevaade. 1925. EKA nr. 26. — TõsKons. = K. M i h k l a, Tõstamaa konsonantism. 1926. AES nr. 107. — TõsMS = Tõstamaa murdesõnastik. AES. — v. = vald. — VasKons. = O. P a r m a s, Vastseliina konsonantism. 1924. AES nr. 116. — VasOr. = O. P a r m a s, Vastseliina (-Orava) konsonantism ja vokalism. 1926. AES nr. 118. — VigMS = Vigala murdesõnastik. AES. — VirKod. = M. B l u m, Kirde-Eesti murrete erijooni ja nende side Kodavere murde ja vadja keelega. EKA nr. 229. — VJgKons. = A. O r a s, Viru-Jaagupi konsonantism. 1922. AES nr. 124. — VJgMS = Viru-Jaagupi murdesõnastik. AES. — VIIMP = B. V a h i, Valjala murde peajooned. 1926. AES nr. 123. — VMrT = S. K ö ö k, isiklikud teated Väike-Maarjast. — VMÜTõs. = H. S e p i k, Verbi morfoloogiline ülevaade Tõstamaa khk. 1927. AES nr. 151. — VNgm = M. N o r m a k, Morfoloogia Viru-Nigulast. 1928. AES nr. 149. — VNgmS =

Viru-Nigula murdesõnastik. AES. — VõnL = M. Blum, Võnnu lõunaosa konsonantism ja vokalism. 1926. AES nr. 120. — VänKV = K. Mihkla, Väandra konsonantism ja vokalism. 1926. AES nr. 121. — VänL = H. Ringenfelt, Murdejooni Väandra kihelkonna lõunapoolsest osast. EKA nr. 81.

La composition verbale sur radical consonantique en *-se-*, *-ske-*, *-kse-* en estonien.

Si nous considérons dans les parlers estoniens les formes représentant la composition verbale sur radical consonantique du finnois primitif en *-se-* (par ex. *kuse-*, *pese-*), *-ske-* (par ex. *laske-*, *käske-*) et *-kse-* (par ex. *jõkse-*), nous voyons qu'au prétérit passif, au participe passé passif et au participe présent passif toute l'aire linguistique estonienne a généralement conservé le type de composition sur radical consonantique attendu (par ex. *pešti*, *laštud*, *laštav*, etc.). Mais dans les autres groupes on rencontre des types très divers.

Au présent passif affirmatif on trouve trois types principaux; 1) *peštašse*, *laštašse* etc., formes qui apparaissent dans la partie centrale de l'Estonie occidentale et dans l'Estonie méridionale, c'est un type de composition sur radical consonantique du finnois primitif conforme aux lois phonétiques; 2) *peštakse*, *laštakse*, *jõstakse* etc., formes qui sont le plus répandues en Estonie, elles reposent sur les formes du prétérit passif conformes aux lois phonétiques (*pešti*, *laštud* etc.); 3) les formes *pessä*, *lassa*, *juossa*, *pessasse* etc. apparaissent dans les parlers littoraux de l'Estonie du nord-est et dans leur voisinage (Kad, Rak, VJg, Sim, Iis).

A l'infinitif en *-tak*, *-tük* on trouve dans les parlers estoniens cinq types principaux; 1) les formes du type *pešta*, *lašta*, *jõšta* qui apparaissent sur l'île de Saaremaa, dans l'Estonie occidentale, centrale et méridionale, elles représentent la composition sur radical consonantique du finnois primitif conformément aux lois phonétiques; 2) les formes *pešta*, *lašta*, *jõšta* etc. qui apparaissent principalement dans les parlers de l'Estonie septentrionale, elles reposent par analogie de degré sur les autres infinitifs de verbes en composition avec un radical vocalique en finnois primitif (par ex. *tappa*, *kašta* etc.); 3) les formes du type *kuške*, *laške*, *jõške* etc., qu'on rencontre principalement dans l'Estonie méridionale et dans son voisinage, sont le résultat du procès suivant: dans les verbes en *-ske-* le paradigme a, sur le modèle d'autres formes de composition vocalique, formé également l'infinitif, qui, d'après le type fondamental *pešta*, *lašta*, *jõšta* ayant été et étant commun aux trois groupes verbaux, a gagné également les verbes en *-se-*, *-kse-*; 4) les formes du type *laška* etc., qui apparaissent principalement dans l'Estonie occidentale, partiellement aussi dans l'Estonie méridionale, proviennent du type fondamental *lašta* etc. de la manière suivante: le paradigme par l'élément *-sk-* (dans les verbes en *-ske-*) du radical des formes de composition vocalique a conditionné également l'infinitif; 5) le type *pessä*, *lassa*, *juossa* etc. qui prédomine dans les parlers littoraux de l'Estonie du nord-est, dans leur voisinage et à Kodavere, peut être considéré comme remontant au changement *st > ss* de l'époque commune à l'estonien oriental et au vote, de même que les formes correspondantes du présent passif.

Quant au participe *-nut*, *-nüt* on trouve dans les parlers estoniens les types suivants: 1) le type *kušnu*, *lašnu*, *jõšnu* etc., qu'on rencontre dans l'Estonie méridionale et dans son voisinage, il représente la com-

position consonantique conforme aux lois phonétiques; 2) le type *kušknu*, *lašknū* etc. qui apparaît, dans une mesure moindre, principalement dans l'Estonie méridionale, a été formé de la même manière que les formes d'infinitif *kuške*, *laške* etc.; 3) le type *pešnd*, *lašnd* etc. a été formé dans l'Estonie occidentale vraisemblablement de la manière suivante: la sifflante du type régulier *pešnud*, *lašnud* s'est allongée d'une manière purement phonétique dans les formes devenues monosyllabiques par suite de la syncope (*-nud* > *-nd*), — et dans des cas rares, dans l'Estonie méridionale, vraisemblablement par suite du passage *k* > zéro du type *kušknu*, *lašknū*; 4) le type *kušken*, *lašken*, *laškunū* ? etc. çà et là dans l'Estonie méridionale provient des formes produites par svarabhakti, et dans la partie occidentale de Saaremaa peut-être de la même manière, peut-être par analogie avec les verbes de composition vocalique (par ex. *pesend*); 5) le type *pešt*, *lašt* etc. dans l'Estonie du nord et les parlers littoraux du nord-est ou bien suppose *pešnud*, *lašnud* etc. > *pešnt*, *lašnt* etc. > *pešt*, *lašt* etc. ou bien doit être rapproché du type suivant; 6) le type *pesset*, *lasset* etc. apparaît dans les parlers littoraux de l'Estonie du nord-est et c'est visiblement un emprunt au type finnois correspondant. Les formes *lašt*, *pešt* etc. du singulier du type précédent sont à interpréter dans l'aire de ce type de la même manière.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

2-04-03459